

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД  
„УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”  
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ  
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

**Л. Г. Голомб, О. Ю. Кузьма**

## **ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ**

**Навчально-методичний посібник**

**(для студентів українського відділення філологічного факультету)**

**Ужгород – 2012**

*Навчально-методичний посібник підготували:*

Голомб Л.Г. – доктор філологічних наук,  
професор кафедри української літератури;  
Кузьма О.Ю. – кандидат філологічних наук,  
доцент кафедри української літератури

*Рецензент*

Барчан В.В. – доктор філологічних наук,  
професор кафедри української літератури

*Відповідальний за випуск*

Барчан В.В. – доктор філологічних наук,  
завідувач кафедри української літератури

Голомб Л. Г., Кузьма О. Ю. Історія української літературної критики: Навчально-методичний посібник (для студентів українського відділення філологічного факультету). – Ужгород, 2012. – 70 с.

Рекомендовано до друку Методичною радою філологічного факультету УжНУ, протокол № 2 від 25 жовтня 2011 р.

## Зміст

<b>Вступ.....</b>	<b>4</b>
<b>Центральні проблемні питання курсу.....</b>	<b>6</b>
<b>Тематика та плани практичних занять .....</b>	<b>39</b>
<b>Самостійна робота.....</b>	<b>47</b>
<b>Список літературно-критичних текстів.....</b>	<b>48</b>
<b>Тестові завдання .....</b>	<b>52</b>
<b>Комплекс контрольних питань до іспиту з курсу „Історія української літературної критики”.....</b>	<b>60</b>
<b>Література.....</b>	<b>63</b>

## Вступ

Предмет літературно-художньої критики, її суспільні завдання та естетичні функції. Зв'язки з історією та теорією літератури. Критика як частина літературознавства і як специфічний вид творчої діяльності, що поєднує в собі раціональні та емоційні начала. Питання про науковість критики. Критика і філософія та естетика.

За П.М. Федченком, феномен критики *„можна визначити як особливе суспільне явище, своєрідний вид літературної діяльності, призначений у світлі певних теоретичних концепцій за допомогою відповідних засобів аналізувати, витлумачувати й оцінювати літературні явища, формувати ідейно-естетичні концептуальні програми літературних напрямів і активно утверджувати їх у художній практиці”* [2, с. 3].

Визначення Р.Т. Гром'яка: *„Літературна критика в її розвинутій формі – це відносно самостійна діяльність, спрямована на досягнення й оцінку художньо-естетичної своєрідності та суспільного значення нових творів мистецтва слова.*

*... Літературна критика є самоусвідомленням літератури як суспільного явища в усій його різноманітності: національних літератур, літературних напрямів, стильових течій (шкіл), творчості письменників, окремих творів”* [1, с.7].

Походження терміна (з гр. – *kriticos* – судження, *kritike* – здатність судити).

Спрямованість критики як самоусвідомлення літератури, „рухомої естетики” на поточний літературний процес, на нові твори, а також на твори минулого, що розглядаються з позицій сучасності.

Літературна критика і письменник. Евристична, психологічна та прогностична роль критичних суджень.

Літературна критика і читач. Виховання в читаючої публіки естетичного смаку, почуття прекрасного, прищеплення навиків читання і сприйняття художнього твору, розуміння його своєрідної образної мови, підтексту, краси поетичного вислову.

Літературна критика і публіцистика.

Критика і журналістика. Необхідність розвиненої періодики для повноцінного розвитку критики.

Діалектика об'єктивного та суб'єктивного в критиці. Образне слово в художньому та літературно-критичному тексті.

Методологія літературного критицизму. Необхідність поєднувати прийоми різних методів та адаптувати їх до потреб читаючої громади у творчій практиці літературного критика.

Змінність системи критеріїв у діяльності критика. Постійність вимог художності, естетичної вартості, новизни, громадянських чеснот у творах письменника.

Жанри літературної критики (рецензія, стаття, творчий портрет).

Предмет і завдання історії літературної критики як наукової дисципліни, що вивчає процес розвитку літературної критики: її методологію та методіку аналізу художніх творів, науковий інструментарій, систему понять і термінів, жанри і стилі, рівень професійної майстерності й талант критика. Простеження певних тенденцій і перспектив розвитку національної літератури, формування теоретичних принципів нових напрямів і течій на основі вивчення маніфестів, декларацій, програмних статей, листів, літературних дискусій, типологічні зіставлення з іншими літературами, що сприяло виробленню критеріїв, стилю й етикету критики, формуванню певної „моделі світу”, концепції людини, як предмет і завдання історії літературної критики.

*„Історик літературної критики зосереджує увагу на оцінках, судженнях, роздумах, висновках літературних критиків певних епох, звичайно ж, у співвіднесенні з тими художніми явищами, яких стосуються оцінки, судження, роздуми і висновки критика-попередника” [1, сс.22-23].*

Фактор відсутності зримої висхідної лінії в розвитку літературної критики у працях істориків критики, що вимагає вдумливого, поглибленого вивчення явищ літературного життя на основі конкретно-історичного підходу, вміння відділяти провідне, перспективне від випадкового, несуттєвого.

#### *Періодизація української літературної критики:*

1. від зародження в лоні літературно-естетичної думки часів Київської Русі до кінця XVIII ст., коли склалися передумови та початкові форми критики;
2. від початку XIX ст. до 60-х рр. – період формування власне літературної критики на романтичній основі;
3. 70 – 90-ті рр. XIX ст. – період розвитку літературної критики реалістичного спрямування;
4. кінець XIX – поч. XX ст. – період модернізму;
5. XX – поч. XXI ст. – період постмодернізму.

#### **Підручники, посібники:**

1. Історія української літературної критики. Дожовтневий період / Відпов. редактор П.М.Федченко. – К.: Наукова думка, 1988.
2. Гром'як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця XIX ст.). – Тернопіль, 1999.
3. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3 кн. / За ред. П.М.Федченка. – К.: Либідь. – Кн.1., 1996; кн.2 – 1998.
4. Наєнко М. Історія українського літературознавства і критики. Навч. посібник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2010.

## ЦЕНТРАЛЬНІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КУРСУ

### Становлення літературного критицизму в перші десятиліття XIX ст. Літературна критика 40 – 60-х років XIX ст.

Джерела української критики, що зароджувалася в Україні на початку XIX ст. (давня українська література, підручники з поезики та риторики 17-18 ст., курс „Мистецтва поезики” (1705–1706) Ф.Прокоповича, художні твори – „Слово о полку Ігоревім”, твори Г.Сковороди, І.Вишенського, передмови та післямови до різних наукових видань із порадами „читальникам”, як розуміти книгу).

Утвердження ідеології Просвітництва та формування засад українського романтизму, який спричинився до поживлення національно-патріотичного культурного руху. Інтерес до історії та фольклору. Відкриття Харківського університету (1805).

Перший етап розвитку української журналістики: „Харьковский Демокрит” (1818), „Украинский вестник” (1816-1819), „Украинский журнал” (1824-1825). Цензурні утиски, заборона друку творів, у яких „нарушаються правила чистоти русского языка” (новий цензурний статут, що з’явився після повстання декабристів). Початкові форми літературного критицизму в цих журналах (листи, замітки, різні „писульки”, художні твори, зокрема байка П.Гулака-Артемівського „Пан та Собака” з авторською „Суплікою до Грицька Квітки”).

Другий етап розвитку української журналістики: видання в 30–40-х роках літературних альманахів і збірників („Украинский альманах”, 1831, „Утренняя звезда”, 1834, дві книги „Украинского сборника”, 1838, 1841, „Ластівка” 1841, „Сніп” 1841, „Молодик” 1843, 1844, „Южный русский сборник” 1848).

Альманах „Русалка Дністровая” (1837) та його роль у пробудженні національного-культурного життя на західноукраїнських землях.

Формулювання літературно-критичних програм у художніх творах та листах українських письменників („Енеїда”, „Москаль-чарівник” І.Котляревського, „Солдатський патрет” Г.Квітки-Основ’яненка).

Лист Г.Квітки-Основ’яненка до видавця альманаху „Утренняя звезда” І.Петрова „Супліка до пана іздателя”. Полемічний характер листа. Програмні виступи Є.Гребінки, І.Срезневського, О.Афанасьєва-Чужбинського, А.Метлинського, спрямовані на захист українського слова та на визначення завдань літературної критики.

Ставлення шовіністичної російської критики до української літератури (рецензія В.Белінського на альманах „Ластівка”).

Форми літературного критицизму в перші десятиліття XIX ст. Епістолярний характер української критики цього часу. Полемічність виступів учасників літературного процесу.

Невиробленість форм літературного критицизму, зловживання прийомами суб’єктивно-особистісної критики (Є.Гребінка, Г.Квітка-Основ’яненко, О.Афанасьєв-Чужбинський).

М.Максимович, М.Костомаров, П.Куліш як центральні постаті української критики 40–60-х років. Роль Т.Шевченка в розвитку літературно-критичної думки в Україні.

### Літературна критика у творчій спадщині М.Максимовича

Михайло Максимович (1804 – 1871) як учений-енциклопедист – природознавець, етнограф, історик, фольклорист, філософ – „цілий учений історично-філологічний заклад і вкупі з тим живий народний чоловік” (М.Драгоманов).

Життєвий шлях М.Максимовича. Наукова діяльність ученого в Московському та заснованому в 1834 р. Київському університеті св.Володимира на посаді ректора й декана філологічного факультету.

М.Максимович як дослідник українського фольклору, давньої літератури, перекладач „Слова о полку Ігоревім”. Концепція народності, викладена в передмові до збірки „Малорусские песни” (1827).

С.Єфремов про значення фольклористичної діяльності М.Максимовича: *„Перші десятиліття ХІХ віку на Україні позначилися, як знаємо, національним відродженням, що виразно проходило під прапором романтизму. А романтизм – це ж у першій лінії крутий поворот від класичної мертвотності й формалізму до народного життя, до його творчості...”*

*Збірник Максимовича викликав величезне враження, справжній захват не тільки на Україні. ... Він дуже подіяв на запалення українських інтересів у Гоголя. Під його впливом починається національне відродження й етнографічна робота „Руської трійці” – Шашкевича з товаришами – в Галичині. А на Україні не було того ймення, почавши від Срезневського і Кулішем кінчаючи, щоб не зазнало на собі впливу Максимовичевого почину, не було йому значною мірою зобов’язане в своїх українських симпатіях і заходах”* [1, сс. 318-319].

Концепція української літератури як феномена, що об’єднує духовне життя українців, роз’єднаних кордонами різних держав, у розвідці Михайла Максимовича „О стихотворениях червонорусских” (1841), що за жанром є оглядовою статтею-рецензією.

Основна теза статті – єдність народу по обидва боки кордону, єдність української мови. Утвердження ідеї розвитку літератури в дусі народності на фольклорній основі. Краса й поетичність народної мови і штучність, нежиттєздатність „язичія”. Позитивна оцінка „Русалки Дністрової”.

Полемічні статті М.Максимовича. Положення про спадкоємний зв’язок у розвитку українського письменства, починаючи від фольклору і княжої України, в „Полемическом обозрении малороссийской словесности” (опубл. В.Науменко в „Киевской старине” 1888 р.).

Виступ проти етнографічного методу в критиці, заперечення суб’єктивізму, перекручення фактів у статті „Трезвон о Квиткиной „Марусе”. Полеміка з П.Кулішем.

Культурно-історичний метод у літературно-критичній діяльності М.Максимовича.

- 
1. Єфремов С. Максимович в історії української самосвідомості // С.О.Єфремов. Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С.318-321.

### **М.Костомаров як літературний критик**

М.Костомаров як визначний учений-фольклорист, історик, літературознавець, автор знаменитого дослідження „Слов’янська міфологія”.

Світоглядні засади вченого. М.Костомаров і Кирило-Мефодіївське товариство. Еволюція світогляду від утвердження повноцінного розвитку української мови та літератури до слов’янофільської концепції рідної літератури „для домашнього вжитку”. Причина змін у світогляді мислителя – колоніальний статус України та звужене розуміння народності. *„Концепція літератури „для домашнього вжитку”, прихильником якої виступив у 70-і рр. М.Костомаров, пов’язана з еволюцією його суспільно-політичних поглядів, що почалася з 60-х рр. XIX ст. і генетично впливала з народності української літератури як вияву її протонародності, відриву нової української літератури від давньої і впровадження літературою народної словесності на більш високому рівні”* [1, с.119].

Оглядова стаття „Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке” (1843) – своєрідне узагальнення здобутків української літературно-критичної думки перших десятиліть XIX ст. Теза про самостійність української мови, її багатство і гармонійність. Творення літератури рідною мовою – потреба часу. Ідея народності. Розгляд літературного процесу в розвитку, у зміні напрямів. Оцінки творів І.Котляревського, П.Гулака-Артемівського, Є.Гребінки, Г.Квітки-Основ’яненка, Т.Шевченка з позицій народності.

Оцінка творчості Т.Шевченка в статті „Воспоминание о двух малярах” 1861 р. та рецензії на „Кобзар” 1860 р. Романтична концепція Поета. Т.Шевченко – народний український і всеросійський поет. Типологічне зіставлення Т.Шевченка з О.Пушкіним та А.Міцкевичем. Заперечення спрощеного розуміння народності в зіставленнях Т.Шевченка з Кольцовим.

*„До появи І.Франка, який дав досі не перевершений ніким за глибиною і діалектичною складністю аналіз творчості Шевченка, сказане М.Костомаровим про великого українського поета слід поставити за проникливістю й актуальністю на перше місце в тогочасній літературно-критичній думці”* [1, с.116-117].

Високий теоретичний рівень і майстерність М.Костомарова-критика. Поєднання прийомів культурно-історичного й порівняльно-типологічного методів у його діяльності. Розробка жанрів оглядової, проблемної статті, рецензії. Концепція народності в працях критика.

- 
- 1.Яценко М. Т. Микола Костомаров // Історія української літературної критики. – К., 1988. – С.108-122.



## П.Куліш як перший в Україні професійний літературний критик

Дослідження літературно-критичної спадщини П.Куліша (праці С.Єфремова, Д.Чижевського, Є.Маланюка, М.Бернштейна, М.Жулинського, В.Івашківа, Є.Нахліка). Неоднозначність складної постаті П.Куліша в судженнях дослідників.

П.Куліш як мислитель, історик, етнограф, фольклорист. Діяльність у журналі „Основа” (1861 – 1862). Широка культурно-освітня програма журналу.

Стаття „Об отношении малороссийской словесности к общерусской. Эпilog к „Черной раде” (1857) як зразок оглядової статті полемічного звучання. Теоретичні засади статті: утвердження самостійності української мови та літератури, заперечення антинаукових тез про утворення української мови від суміші російської та польської; положення про органічний зв'язок думки і слова, національності й мови, про те, що справжні скарби слова народжуються тільки рідною мовою; гостра критика „добродушних” порад українським письменникам перейти на російську мову. Пояснення причин написання „Чорної ради” українською мовою та її російського варіанту.

Роль творів М.Гоголя у звеличенні України: „... заговорив о Малороссии на общедоступном для обоих племен языке, он, с одной стороны, показал своему родному племени, что у него есть и было прекрасного, а с другой – открыл для великороссиян своехарактерный и поэтический народ, известный им дотоле в литературе только по карикатурам” [1, с.242].

Оцінка творчості Г.Квітки-Основ'яненка як глибоко морального письменника-християнина, що створив повчальні образи простих людей-хліборобів, показавши все багатство їх духовного життя („*Это не чернорабочий пахарь, а человек в полном значении этого слова*” [1, с.247]).

Застосування принципу етнографізму в названій статті. М.Бернштейн: „Коли Куліш говорить про етнографічну вірогідність, не слід вважати, що він завжди стоїть лише за зовнішнє, пасивнє, фактографічне відтворення даних етнографії. Питання про принцип етнографічної вірогідності особливо цікавить Куліша з погляду іншого, вищого принципу – принципу національної вірогідності, точніше – з погляду етнографічної правди національного характеру” [2, с.129].

Т.Шевченко як „*величайший талант южнорусской литературы*”, творець нових поетичних форм, істинно народний поет. Оцінка творчості Шевченка з позицій романтичної критики.

Стаття „Взгляд на малороссийскую словесность по случаю выхода в свет книги „Народні оповідання Марка Вовчка” (1857). Полемічний характер статті. Зіставлення української літератури того часу з російською з точки зору сердечності й глибини душевних переживань.

Концепція розвитку української літератури, місце в ній Т.Шевченка, Г.Квітки-Основ'яненка та інших письменників. Загальноєвропейське значення української літератури. Поява збірки „Народних оповідань” Марка Вовчка як гостро актуальної, „потрібної” книги. Висока оцінка художньої майстерності

творів письменниці. Відзив на рукопис збірки: „... у меня в руках чистое, непорочное, полное свежести художественное произведение!” [3, с.299].

„Передне слово до громади. Погляд на українську словесність” в альманасі „Хата” за 1860 р. Мова статті. Образне зіставлення рідної літератури з чужоземними. Питання про критерії літературно-критичних оцінок, заперечення „суєсловної хвали”. Прогностична функція критики в статті (оповідання Марка Вовчка – „почин новому якомусь ділу, а що з того почину вийде, те ще колись побачимо” [4, с.260]. Узагальнені оцінки творчості українських письменників.

Полемічні статті „Характер и задачи украинской критики” (1861) та „Простонародность в украинской словесности” (1862).

Чітке формулювання завдань національного письменства та критики: „Задачею нашей украинской литературы должно быть строгое соответствие ее созданий духу народному и его серьезному, жизненному, а не какому-то псевдонародному, прихотливому взгляду на вещи. Задачею нашей украинской критики должна быть строгая проверка литературных созданий эстетическим чувством и воспитанным в изучении своей народности умом” [5, с.267].

Полеміка з шовіністичною російською критикою в питанні простонародності та розвитку української літератури рідною мовою. Заперечення позицій російських слов’янофілів у ставленні до європейської цивілізації („Простонародность в украинской словесности”).

П.Куліш як рецензент. Гостра критика бурлескних тенденцій та графоманії в циклі „Перегляд українських книжок” (Основа, 1862).

Значення діяльності П.Куліша-критика. Вагомість його концепцій народності, оцінок творчості українських письменників, обстоювання прав рідної мови та літератури, думок про специфіку літературної критики, ролі народної творчості й національної ментальності в розвитку літератури.

П.Куліш як критик романтичного напрямку. Прикмети культурно-історичного, етнографічного, психологічного, естетичного підходів у методології критика.

Жанри оглядової, полемічної, проблемної статті, рецензії в доробку П.Куліша.

- 
1. Куліш П. „Об отношении малороссийской словесности к общерусской. Эпилог к „Черной раде” // Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3 кн. / За ред. П.М.Федченка. – К.: Либідь, 1996. – Кн. 1. – С. 238-255.
  2. Бернштейн М. Пантелеймон Куліш // Історія української літературної критики. – К., 1988. – С.123-137.
  3. Куліш П. Взгляд на малороссийскую словесность по случаю выхода в свет книги „Народні оповідання” Марка Вовчка // Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3 кн. / За ред. П.М.Федченка. – К.: Либідь, 1996. – Кн.1 – С.294-301.

4. Куліш П. Переднє слово до громади. Погляд на українську словесність // Там само. – Кн.1. – С.256-263.
5. Куліш П. Характер и задачи украинской критики // Там само. – Кн.1. – С.263-269.

### **Роль Т.Г. Шевченка в становленні української літературної критики**

Система літературно-естетичних поглядів Т.Шевченка, що виявилася в усій сукупності його художніх творів, щоденника, листування.

Шевченкова концепція народності. Питання творчості рідною мовою, полеміка з недругами українського письменства в поетичному вступі до поеми „Гайдамаки”. Засоби іронії й сарказму, внутрішня діалогічність, прийоми творчої самохарактеристики у творі, що є зразком поетичної автокритики. Продовження її – в „Передмові” (фактично післямові) до поеми. Визначення джерел „Гайдамаків”. Погляди автора на ідею слов'янського єднання. Передмова як своєрідна відповідь критикам, що вбачали в „Гайдамаках” апологію кривавої різні.

Утвердження думки про потребу розрізняти в творах авторську позицію і погляди героїв.

Іронічна характеристика „*субскрибентів*”, які цураються „*мужицької книжки*”.

Передмова до нездійсненого видання „Кобзаря” (1847). Роль епіграфа з Грибоєдова в утвердженні ідеї самобутності, а не наслідуваності української літератури. Жанр передмови – стисла оглядова стаття у формі вільної розмови з читачем. Образність, лаконізм, афористичність мови автора. Роль підтексту, прийом недовомовленості, натяків. Полеміка з „*іноплеменними журналістами*”, які „*кричать, чом ми по-московськи не пишемо*”. Усвідомлення самоцінності національного письменства: „*У їх народ і слово, і в нас народ і слово*” [1, с. 346]. Оцінка творів М.Гоголя, Г.Сковороди, І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, П.Гулака-Артемівського з позицій народності та знання рідної мови. Прийом типологічного зіставлення (Гоголь і Вальтер Скотт, Бернс). Народність і псевдонародність у концепції Шевченка. Етичний принцип у визначенні праці письменника. Вимога глибшого вивчення народного життя: „*Щоб знать людей, то треба пожити з ними. А щоб їх списувать, то треба самому стать чоловіком, а не марнотрателем чорнила і паперу. Отоді пишіть і друкуйте, і труд ваш буде трудом чесним*” [1, с. 346].

Критичне ставлення до російських слов'янофілів, які протиставляли свою націю іншим.

Узагальнені ключові образи Шевченкової поезії як утілення головних концептів його літературно-естетичної програми: Україна, кобзар, думи-діти, Доля, Муза, Слава, правда як істина, пророчий сенс слова.

Оцінки М.Гоголя, М.Салтикова-Щедріна, Марка Вовчка в „Журналі” та поезіях Шевченка.

Романтичні засади літературного критицизму Т.Шевченка. Глибина і влучність його літературно-критичних оцінок. Вплив Т.Шевченка на

подальший розвиток української критики. Народність, гуманізм, знання народного життя, високі морально-етичні засади письменницької праці як основні критерії Шевченкових оцінок творчості письменника.

---

1. Шевченко Т. [Передмова до нездійсненого видання „Кобзаря” 1847 р.] // Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3 кн. / За ред. П.М.Федченка. – К.: Либідь, 1996. – Кн.1. – С.345-347.

\*\*\*\*\*

Романтичний характер літературної критики розглянутого періоду. Початковий етап розвитку критики у перші десятиліття ХІХ ст. Листи, замітки, рецензії, художні твори як форми літературного критицизму. Полеміка з шовіністичною російською критикою, яка заперечувала здатність української мови до самостійного літературного розвитку. Форми літературного критицизму 40–60-х рр. (оглядові, проблемні статті, рецензії). Полемічний характер виступів М.Максимовича, М.Костомарова, П.Куліша, Т.Шевченка. Обстоювання прав української мови та самодостатнього розвитку української літератури. Літературна критика і журналістика. Методологія літературної критики (культурно-історичний, етнографічний методи, зародження психологічного та естетичного аналізу художніх творів, прийоми типології).

Проблема народності в літературній критиці означеного періоду.

Роль Т.Шевченка у формуванні засад і критеріїв літературного критицизму.

### **Українська літературна критика 70–90-х рр. ХІХ ст.**

Пошевченківський період культурного життя в Наддніпрянщині (1863 – 1872) як „антракт в історії українофільства” (М.Драгоманов). Емський указ, спрямований на знищення українського слова. Відсутність періодичної преси в Наддніпрянщині.

Роль журналу „Киевская старина” (1882 – 1906) в культурному розвитку України. Галицька періодика („Правда”, „Зоря”, „Діло”). Зародження видань нового покоління західноукраїнської інтелігенції на чолі з І.Франком („Друг”, „Громадський друг”, „Дзвін”, „Молот”). Журнал „Житє і слово”. Безцензурна українська преса (збірники та журнал „Громада”).

Літературні дискусії 70 – 90-х років (листи М.Драгоманова до журналу „Друг”, полеміка І.Франка з І.Нечуєм-Левицьким, дискусія між М.Драгомановим та Б.Грінченком із широкого кола національно-культурних питань).

Нова хвиля піднесення художньої творчості (І.Нечуй-Левицький, Б.Грінченко, Панас Мирний, І.Франко) та літературно-критичної думки (Б.Грінченко, І.Білик, В.Горленко, О.Терлецький, М.Павлик) в Україні.

Реалістичний напрям у розвитку літературно-критичної думки.

## Літературно-критичні виступи М. Драгоманова

Життєвий шлях ученого (1841 – 1895). Суспільно-політичні погляди. Ставлення до російського самодержавства. Концепція українсько-російських відносин. Критика централізації в структурі політичних партій. Заперечення тероризму. Викриття русифікації української школи, церкви. Виступи проти „фальшивих всесвітників”, які заперечують потребу розвитку національних мов. Критика пасивності української інтелігенції. М. Драгоманов і Закарпаття („Австро-руські спомини”).

Викриття злочинних дій російського уряду в брошурі „Українська література, заборонена урядом російським” (1878). І.Франко про цей документ як громадянський подвиг учного-патріота: *„Коли уряд російський в р.1876 заборонив зовсім українську літературу в Росії, Драгоманов один-однісінький підняв проти сеї заборони голос в з'їзді вчених і писателів цілого світу в Парижі, показавши на французькій мові, чим є українське письменство, які плоди видало досі, яку важну прислугу воно мусить сповнити для піднесення просвіти великого русько-українського народу і яку величезну шкоду для розвою просвіти в самій Росії робить той дикий заказ”* [1, с. 224].

Концепція „чотирьох літератур” („Література російська, великоруська, українська і галицька”, „Правда”, 1873–1874). Тимчасовість існування „домової” літератури, програма розбудови української культури „знизу вгору”.

Стаття „Література російська, великоруська, українська і галицька” як зразок науково-публіцистичної критики. Цікаві спостереження над живим літературним процесом. Критика відставання української літератури від життя, бідності в ідеях, епігонського наслідування народних пісень, сентиментальної сльозливості, фальшивого „народностелюбія”.

Заперечення М. Драгомановим традиційного розуміння народності як простонародності („Шевченко, українофіли і соціалізм”).

Розвідка „Галицько-руське письменство (Переднє слово до „Повістей” Осипа Федьковича)” 1876 р. як розлогий нарис розвитку літературного життя на західноукраїнських землях. Висока оцінка „Русалки Дністрової”. Критика москвофільського („общеруського”) напрямку в літературі. Значення приходу в літературу Ю. Федьковича, який почав писати живою народною мовою.

Типологічне зіставлення з явищами інших літератур та української літератури попереднього періоду: Федькович *„почав малювати життя гуцульського селянина так, як Тургенєв – великоруського, Квітка і Марко Вовчок – українського, Ауербах – німецького, Жорж Санд – французького”* [2, с. 341].

„Переднє слово” до книги „Іван Франко. В поті чола” (1890). Творчість І.Франка як новий етап у розвитку „галицько-руського письменства”. Питання про ставлення громади до письменника.

Жанр „Переднього слова” – проблемна літературно-критична стаття. Оцінка творчості Франка з науково-соціологічних позицій із застосуванням прийомів генетичного та історико-порівняльного методів.

Замітка „Гете и Шекспир в переводе на украинский язык” (1882). Ставлення автора до перекладів творів світового письменства на українську мову. Перекладачу „Фауста” І.Франкові *„принадлежит честь доказать московским националистам, а вместе с ними и всем великорусским литераторам, что украинский язык в богатстве, изяществе и гибкости форм не уступает ни одному из современных литературных языков славянства и вовсе не так беден понятиями, чтобы на нем затруднительно было переводить глубину философских мыслей и живописать высокохудожественные образы. Это не язык простонародья только, как утверждают московские невежды, а язык целой нации, политическое будущее которой еще впереди, но чье место на право самостоятельного развития в ряду цивилизованных народов уже завоевано и не может быть занято никем иным”* [2, с. 145].

Драгоманов як рецензент („Над Чорним морем”. Повість Івана Левицького”, „Соняшний промінь”. Повість Василя Чайченка”, „Твори Василя Чайченка”), автор полемічних заміток, листів, споминів.

Наукова методологія Драгоманова-критика – поєднання культурно-історичного та історико-порівняльного методів. Публіцистичний характер літературно-критичних статей Драгоманова, недооцінка ним естетичного принципу аналізу. Національне та загальнолюдське в концепціях ученого.

1. Франко І. [Промова на ювілеї М.П.Драгоманова] // Іван Франко. Збір творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 46, кн. 2. – С. 220-227.
2. Драгоманов М.П. Галицько-руське письменство (Передне слово до „Повістей” Осипа Федьковича) // Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці: У 2 т. – К.: Наукова думка, 1970. – Т. 1. – С. 309-348.
3. Драгоманов М. Гете и Шекспир в переводе на украинский язык // Там само. – Т. 2. – С. 145.
4. Драгоманов М. Передне слово до книжки: Іван Франко. В поті чола // Там само. – С.297-299.

### **Літературно-критична діяльність П.Грабовського**

Заперечення фальсифікаторських оцінок спадщини П.Грабовського радянським літературознавством у працях сучасних дослідників. Думка Є.Сверстюка про творчість Грабовського як *„голос сумління, що куняло по хуторах, заклопотаних турботами сьогодняшнього дня. Шкільні хрестоматії спопуляризували ім'я Грабовського і дрібно заокруглили його думки, підігнавши до потреб студентів. ... це голос людини, яка постійно тильно вдивлялась в майбутнє на холодних перехрестях життя, це був вічний вартівий, найрідніший брат Вартового. Було щось від національної всепоглинаючої ідеї”* [1, с.26].

Стаття І.Приходько, яка критично переглянула попередні оцінки світогляду Грабовського („Свідомість про те, що ми – українці, була досить живою...”. Павло Грабовський без фальсифікацій” // Березіль, 1996, № 9-10).

П.Грабовський-публіцист. „Лист до молоді української” („Народ”, 1894) як один із кращих зразків української публіцистики поряд із статтями І.Франка, М.Драгоманова, Лесі Українки. Звернення до молоді із закликом працювати для свого народу, причому зміст цієї праці мусить бути загальнолюдським. Висвітлення актуального на той час питання про видання для народу. Необхідність перекладів на українську мову творів світової класики. „*Не зайвим було б звернути більшу увагу і на критику літературну, котра все ще не вийшла у нас якось за межі бібліографії*” [3, с.148]. Грабовський – майстер публіцистичного письма.

Стаття „Дещо про творчість поетичну” („Зоря”, 1897). Чітке формулювання поглядів на завдання літератури та літературної критики. Програмовий характер статті. Виступ проти довільних суджень і суб’єктивізму в критиці. Вимога шукати в творах письменника „*певної освіти загальнолюдської, тверезого цілокупного світогляду громадського і потрібного розуміння ваги та цілей діяльності поетичної*” [4, с.216]. Думки про діалектику змісту й форми в художньому творі. Проблема тенденційності (ідейності) в літературі. Заперечення „штуки для штуки” як „*пустопорожньої, пустодзвінної фрази*”. Тенденційність – іманентна риса художньої творчості, яка об’єктивно живе в самому творі, заперечення її – також тенденційність – „*гидка, шкідлива, егоїстична*”. Співзвучність думок Грабовського з позиціями І.Франка, Лесі Українки. Вимога прогресивної, демократичної ідейності літератури. Завдання для дослідників української літератури: спадкоємність ідей, традиції і новаторство, мотиви поезії з погляду їх життєвості й тієї ролі, яку вони відіграють у житті громадському.

П.Грабовський про російську літературу. Стаття „К пушкинському вечеру в Народной аудиторії”.

Грабовський про Шевченка. Програмне значення статті „Тарас Григорьевич Шевченко” (газета „Сибирский листок”, 1900). З’ясування проблем народності, демократизму, загальнолюдського звучання творчості великих національних митців слова. Глибокий патріотизм, „*дихання свободи*” в творчості Шевченка. Ідеали гуманності, людського братолюб’я в його поезії.

Питання про місце української літератури серед інших європейських літератур. Місце Шевченка серед кращих поетів слов’янського світу. Зіставлення українського поета з Пушкіним і Міцкевичем.

Консолідує роль Шевченка в українській літературі. Вплив його творчості на відродження західноукраїнських земель, на діяльність галицьких письменників І.Франка, Т.Бордуляка, В.Стефаника.

Уточнення питання про еволюцію творчості Шевченка від раннього до зрілого періоду в статті „Памяти Шевченко”. Визвольна ідея як провідна у творчості Шевченка. Безсмертя Шевченкового духу.

Відображення літературної програми Грабовського в його поетичній творчості („Я не співець чудовної природи...”, „До парнасців”, „Справжні герої” та ін.).

Обстоювання Грабовським реалізму та ідейності в літературі, її суспільного призначення. Теоретичне обґрунтування принципів народності, специфіки й завдань літературної критики. Майстерний афористичний стиль Грабовського – критика й публіциста.

1. Сверстюк Є. Лист до Ю.Луцького від 12 липня 1981 р. // Луцький Ю. Листування з Євгеном Сверстюком. – Балтимор-Торонто: видавництво „Смолоскип” ім. В.Симоненка, 1992.
2. Приходько І. „Свідомість про те, що ми – українці, була досить живою...”. Павло Грабовський без фальсифікацій” // Березіль. – 1996. – № 9-10.
3. Грабовський П. Лист до молоді української // Грабовський П. Твори: У 2 т. – К.: Дніпро, 1964. – Т.2. – С.144-148.
4. Грабовський П. Дещо про творчість поетичну // Там само. – С.215-219.

\*\*\*\*\*

Здобутки української літературної критики 70 – 90-х років. Роль і значення літературних дискусій у визначенні завдань літератури. Реалістичний напрям у критиці. Культурно-історичний, біографічний, естетичний, історико-типологічний методи. Зародження психологічної критики. Визначні імена в критиці цього періоду (М.Драгоманов, П.Грабовський, І.Білик, Б.Грінченко, М.Павлик, О.Терлецький, М.Комаров, В.Горленко, ранній І.Франко).

### Літературна критика кінця XIX – початку XX століття

Особливості суспільно-літературного життя означеного періоду. Посилення національно-визвольного руху. Журналістика. Роль „Літературно-наукового вісника” (1898 – 1906) як усеукраїнського органу. Поява національної преси в Наддніпрянській Україні внаслідок революції 1905 – 1907 рр.

Літературні течії й напрями. Оновлення реалізму. Ранній український модернізм. Поява літературного угруповання „Молода муза”, журналу „Українська хата”.

Нові імена в критиці. Активна діяльність О.Маковея, В.Щурата, Г.Хоткевича, М.Мочульського, А.Крушельницького, О.Пчілки, М.Грушевського, О.Луцького, Б.Лепкого, П.Карманського, М.Сріблянського (Шаповала), М.Євшана. І.Франко як центральна постать літературної критики к. XIX – поч. XX ст.

Літературні програми модерністів. Відозва М.Вороного з приводу видання альманаха „З-над хмар і з долин” (ЛНВ, 1901, кн. 11, с.14): „Усуваючи набік різні заспівані тенденції та вимушені моралі, що раз у раз зводили наших молодих письменників на стежку шаблону й вузької обмеженості, а також уникаючи творів грубо-натуралістичних, брутальних, натомість бажало б ся



*творів хоч з маленькою ціхою оригінальності, з незалежною свобідною ідеєю, з сучасним змістом; бажало б ся творів, де було б хоч трошки філософії, де б хоч клаптик яснів того далекого блакитного неба, що від віків манить нас своєю неосяжною красою, своєю незглибною тасмничістю. На естетичний бік творів має бути звернена найбільша увага”.*

Критика одноманітності мотивів, ігнорування законів естетики, утвердження потреби оновлення форми в листах М.Вороного до М.Коцюбинського, С.Єфремова, І.Франка. З листа до С.Єфремова від 6 вересня 1901 р.: *„Передивіться теперішніх молодих поетів. Чи, опріч Лесі Українки та Самійленка, на Україні ви знайдете хоч одного поета, котрий не був би „шарманкою”... візьміть зрештою „Наш альбом” у Віснику, перегляньте за цілий рік, і Ви скажете, що не поезії читали, а слухали, як капусту шаткують. А вже чого-чого, а Вашої улюбленої „тенденції” там і на воза не забереши. Оце так і справді спорохнавіле дрантя! От Вам і „здорове зерно реалізму”, в котрому, по Вашому, сила й принада нашого письменства” [1, сс.74-75].* Запевнення М.Вороного, що він заперечує не ідейність, а тенденційність, „псевдоштуку”: *„Між ідеєю і тенденцією (передвзятістю) лежить величезна різниця. От проти псевдоштуки, чи штуки тенденційної, проти римованої прози я й виголосив свій девіз” [1, с.74].*

Дискусія між М.Вороним і Франком („Посвята Микола Вороному” до поеми „Лісова ідилія”). Вірш М.Вороного „Іванові Франкові. Відповідь на його посланіє”, лист від 12 лютого 1902 р., в якому автор уточнює свої позиції: *„Всі ці вимоги, які Ви ставите поетові, – ставлю і я. ... До всього того я ще жадаю від поета ширшого обсягу, оригінальності і справжньої поетичної форми. Я не хочу виключно забиватись в тихий залив свого серця – я хочу бути лише цілим чоловіком” [2].*

М.Вороний як талановитий критик (оцінки творчості Лесі Українки, Винниченка, Г.Чупринки, І.Франка), що керувався критерієм естетичної вартості творів, їх новизни з погляду літературного напрямку, стилю, глибини і краси художнього вислову.

Стаття О.Луцького „Молода Муза” (Діло, 18 листоп. 1907 р.). Нова хвиля в європейських та українській літературах, викликана змінами в філософській та естетичній думці останніх десятиліть. Популярність імен Ф.Ніцше, Г.Ібсена, Ш.Бодлера, М.Метерлінка, поява в українській літературі творів О.Кобилянської.

Положення про недостатність „загальнопризнаного реалізму”, в якому критик убачав односторонність, чорно-білі фарби, „тенденційний утилітаризм”, „розумну правду”.

Програма „Молодої музи” у статті О.Луцького.

Захист українського реалізму в статті І.Франка „Маніфест „Молодої Музи”. Надмірна різкість автора в оцінці літературної програми О.Луцького.

Дискусія навколо творчості О.Кобилянської, викликана статтею С.Єфремова „В поисках новой красоты” (1902). Виступи М.Косача, Г.Хоткевича, Лесі Українки на захист О.Кобилянської.

Полеміка між В.Стефаником та О.Маковеєм з проблем подальшого розвитку української літератури.

Літературна програма М.Коцюбинського та М.Чернявського, сформульована в листах до українських письменників з нагоди видання альманаху „З потоку життя” (1905).

1. Цит. за: Дорошкевич О. До історії модернізму на Україні // Життя і революція. – 1925. – № 10.
2. Вороний М. [Лист до І.Франка від 12 лютого 1902 р.] // Відділ рукописів ІЛ НАН України. – Ф.3. – №1614, арк.59.

### **І.Франко – центральна постать української літературної критики кінця ХІХ – поч. ХХ ст.**

Формування літературно-естетичних поглядів І.Франка в 70 – 90-х рр. Поєднання в діяльності письменника двох етапів розвитку літературно-критичної думки. Еволюція Франка від „реальної критики” до засад естопсихології.

І.Франко в „Літературно-науковому віснику” (1898 – 1906). Консолідує роль журналу, який об’єднав усі літературні сили України. Публікація творів і статей М.Грушевського, М.Мочульського, О.Маковея, В.Гнатюка, інформації про літературне життя Європи, Росії. Рецензування всіх українських видань, окремих творів „чужих літератур”, характеристика літературних течій і важливіших явищ культурного життя Європи. Роль І.Франка в журналі.

Увага І.Франка до проблем розвитку критики, що виявилася уже в ранній період творчості („Поезія і її становисько в наших временах”, „Критичні письма о галицькій інтелігенції”, „Література, її завдання і найважливіші ціхи”). Франкова теорія критики в статті „Слово про критику” („Житє і слово”, 1896). Заперечення думки про керівну роль критики в літературному процесі: *„...Критика ніколи не була керманичем для літературної творчості, а завжди шкутильгала за нею, обчислювала готові вже здобутки, пояснювала їх..., популяризувала для широкої публіки”* [2, с.214]. Завдання критика – висловити та вмотивувати свою думку, *„мову чуття перекласти на мову розуму”* [2, с.215], дотримуватися принципу доказовості. Літературна критика, за І.Франком, *„мусить бути не догматичною, а аналітичною, не дедуктивною, а індуктивною. Супроти літературного твору критик не суддя, не Зевс-громовержець, а тямущий справознавець”* [2, с.214]. Взаємодія критики й історії літератури, об’єктивне й суб’єктивне в критиці.

Характеристика особливостей літературного життя епохи: *„Повна емансипація особи автора з рамок схоластики, повний розрив з усяким шаблоном, якнайповніший вираз авторської індивідуальності в його творах – се характерний, пануючий оклик наших часів”* [2, с.217]. Критика естетики декадансу, що заперечує потребу зв’язків літератури з життям. *„Все вільно*

*поетові; він чоловік, і йому вільно інтересуватися, проймається всім тим, чим інтересуються люди*” [2, с.218].

Естетичний трактат „Із секретів поетичної творчості” (ЛНВ, 1898-1899). Розділ „Вступні уваги про критику” як продовження і доповнення статті „Слово про критику”.

Характеристика „безідейно-суб'єктивної” критики (Леметр, Г.Бар), що є *„в найліпшій разі тільки стилістичною вправою, але своєї природної задачі – аналізу поетичних творів яким-небудь науковим методом – не сповнює ані крихітки*” [3, сс.49-50].

Заперечення „безідейно-догматичної”, дедуктивної критики, яка прикладає до художніх творів готові вже догми.

Неприйнятність для І.Франка „реальної критики” М.Добролюбова, що ігнорувала естетичний критерій і *„була переважно пропагандою певних суспільних та політичних ідей під маскою літературної критики*” [3, с.52].

Франкове визначення завдань критики: *„Літературна критика мусить бути, по нашій думці, попереду усього естетичною, значить, входити в обсяг психології, і мусить послуговуватися тими методами наукового досліджу, якими послугується сучасна психологія*” [3, с.53].

Конкретизація і застосування цих положень у подальших розділах трактату – „Психологічні основи” та „Естетичні основи”.

Питання про діалектику національного та загальнолюдського в теорії критики І.Франка. Образне зіставлення чільного письменника з деревом, яке своїм корінням упивається в національний ґрунт, а пнем і короною поринає в інтернаціональній атмосфері ідейних інтересів і змагань, у статті „Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах” (ЛНВ, 1898). Простеження в цій статті двох паралельних взаємозв'язаних процесів – інтернаціоналізації та націоналізації тогочасних літератур. Твердження, що тільки справді національний письменник може сказати своє слово цілій освіченій людськості. Зразок такого письменника в українській літературі – Т.Шевченко.

І.Франко-шевченкознавець.

Літературний портрет „Тарас Шевченко” („Зоря”, 1891) як виняткове, новаторське явище в тогочасній критиці.

Процес демократизації в літературах ХІХ ст., посилення уваги до простих людей, селян (твори Жорж Санд, Б.Ауербаха, Ю.-І.Крашевського, І.Тургенєва, Ф.Достоевського). Поява оповідань із народного життя Г. Квітки-Основ'яненка (1829 р.), що випередили подібні твори в інших літературах.

Явлення, нове в літературі світовій (1840), – *„музик, що більше як 20 літ життя двигав ярмо кріпацької неволі. Виступає він уже не як герой герої повісті або поеми, але як живий діяч, як робітник і борець за потоптані людські права всього поневоленого мужицтва, всього обідраного і скривдженого довговіковою історією українського народу...”* [4, с.249].

З'ява Т.Шевченка, за логікою викладу І.Франка, – закономірне, прогресивне явище в історичному розвитку людства.

Простеження світоглядно-творчої еволюції Т.Шевченка, обґрунтування поділу його творчості на 4 періоди, об'єктивне заперечення тези про занепад Шевченкового таланту після заслання (П.Куліш, П.Грабовський).

Застосування в статті психобіографічного методу (життєва доля Т.Шевченка як джерело творчості). Відображення у слові Шевченка духовності цілого народу, його „вікового досвіду”.

Твори Т.Шевченка і народна пісня, їх тотожність за рівнем духовного самовираження нації. Творчість Т.Шевченка як плід індивідуального генія. Посилання на висновок М.Драгоманова: „Українські пісні народні і твори Шевченка – се два найцінніші витвори генія українського народу”.

Творчість Шевченка як „поезія бажання життя”. Ідеал жінки-матері, уособлений у постаті Богородиці, як утілення ідеї християнської любові до ближнього.

Стаття „Тарас Шевченко і його „Заповіт” (1903). Поглиблення паралелі між народною піснею і творчістю Т.Шевченка. З'ясування проблеми народності Т.Шевченка. Поєднання любові до України з любов'ю до людини загалом. Національне та загальнолюдське в творчості поета. „Найвищі ідеї, найрадикальніші думки його доби зливаються в Шевченковій поезії нероздільно з народним змістом. Він є немов великий факел з українського воску, що світиться найяснішим і найчистішим вогнем європейського поступу, факел, що освітлює весь новітній розвиток української літератури” [5, с. 388].

І.Франко і російська література. Сподівання на звільнення України з-під гніту російського автократизму в публіцистиці письменника („Сухий пен” „Подуви весни в Росії”, „Щирість тону і щирість переконань (Ідеї й „ідеали” галицької москвофільської молоді)”).

Програма розбудови української нації в „Одвертому листі до галицької української молоді” (ЛНВ, 1905). Зусилля національно свідомої української інтелігенції, передусім молоді, за І.Франком, повинні бути спрямовані на побудову єдиної, соборної української держави.

„Перед української інтелігенцією відкриється тепер, при свобідніших формах життя в Росії, величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй...” [6, с.404].

Прогностичний характер державницької ідеї І.Франка, попередження мислителя, адресоване наступним поколінням: „...Наша Україна готова знов опинитися в ролі ковадла, на якому різні чужі молоти вибиватимуть свої мелодії”. Концепція „Великих роковин” і „Мойсея” в статті. Співзвучність статті з публіцистикою М.Драгоманова і П.Грабовського.

Консолідуєча суть національної ідеї в І.Франка: „Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів” [6, с.405].

Оцінка І.Франком творчості російських письменників у плані своєї національної програми, в залежності від ставлення цих письменників до ідеалів гуманності, свободи націй і людини, демократизму (судження про твори

Л.Толстого, Ф.Достоевського, І.Тургенєва, Н.Некрасова, М.Салтикова-Щедрина, М.Горького).

*Жанри літературно-критичних праць І.Франка:*

1. оглядові статті, що наближаються до історико-літературних досліджень („З останніх десятиліть ХІХ віку”, „Українсько-руська (малоруська) література”, „Южнорусская литература”);
2. програмові полемічні виступи, в яких літературно-критичні оцінки поєднуються з принциповими судженнями про методологію критики, про ідейність, народність, літературні напрями й течії („Старе й нове в сучасній українській літературі”, „Принципи і безпринципність”, „Маніфест „Молодої Музи”, „Шевченко і Єремія”, „Шевченко і критики”);
3. літературні портрети („Леся Українка”, „Володимир Самійленко. Проба характеристики”, „Тарас Шевченко”, „Михайло П.Старицький”);
4. проблемні статті, в яких виокремлюються та докладно розглядаються певні проблеми чи аналізуються окремі твори („Темне царство”, студії про „Тополі”, „Наймичку”, „Каменярі”. Український текст і польський переклад”, „Шевченкова „Марія” та ін.);
5. рецензії І.Франка (на зб. П.Куліша „Дзвін”, О.Олеся „З журбою радість обнялась”, П.Карманського „Ой люлі, смутку”, М.Чернявського „Зорі”, О.Луцького „В такі хвили” та ін.).

Майстерність І.Франка як літературного критика. Проникливість суджень, влучність оцінок і спостережень. Методологія І.Франка. Поєднання прийомів культурно-історичного методу з естетичними та психологічними підходами до аналізу художніх творів. Психобіографізм І.Франка. Порівняльно-історичні та типологічні прийоми в методології дослідника.

Франкова теорія критики. Питання про науковість критики, її взаємодію з естетикою, теорією та історією літератури. Об’єктивне і суб’єктивне в критиці, національне та загальнолюдське, традиції і новаторство, спадкоємність літературного розвитку, значення індивідуальності автора, українська література в контексті світової. Франко-критик між реалізмом і модернізмом.

І.Дорошенко: „Франкові належить першорядна роль у визначенні наукових основ мистецької критики..., у розширенні й вдосконаленні її аналітичних і синтетичних засобів та жанрів. Оперті на особисту практику видатного майстра художнього письма, його критичні судження здобували особливу авторитетність, відігравали велику роль у вихованні молодих талантів, у підтримці плідних новаторських пошуків” [1, с.338].

- 
1. Дорошенко І. Іван Франко – літературний критик. – Львів, 1966.
  2. Франко І. Слово про критику // Іван Франко. Збір. творів: У 50 т. – К., 1981. – Т.30. – С. 214-220.
  3. Франко І. Із секретів поетичної творчості // Іван Франко. Збір. творів: У 50 т. – К., 1981. – Т.31. – С. 45-119.
  4. Франко І. Тарас Шевченко // Іван Франко. Збір. творів: У 50 т. – К., 1983. – Т.39. – С. 248-254.

5. Франко І. Тарас Шевченко і його „Заповіт” // Іван Франко. Збір. творів: У 50 т. – К., 1981. – Т.34. – С.386-388.
6. Франко І. Одвертий лист до гал[ицької] української молодезі // Іван Франко. Збір. творів: У 50 т. – К., 1986. – Т.45. – С. 401-409.

### Літературно-критична діяльність Осипа Маковей

Осип Маковей (1867 – 1925) – український поет, прозаїк, публіцист, критик, літературознавець, перекладач, редактор, педагог та громадсько-політичний діяч. О.Маковей як редактор у виданнях „Буковина”, „Зоря”, „Літературно-науковий вісник”. О.Маковей та І.Франко. Викладацька діяльність критика. Нарис з історії української журналістики – „П’ятдесятилітній ювілей руської публіцистики”.

Система літературно-естетичних поглядів, висловлених у художніх творах письменника („Як Шевченко шукав роботи”, „Казка про Невдоволеного Русина”).

Т.Шевченко у критиці О.Маковей. О.Маковей як популяризатор творів Т.Шевченка. Простеження впливу Т.Шевченка на творчість буковинських письменників (Ю.Федьковича, С.Воробкевича).

О.Маковей як дослідник художньої спадщини П.Куліша („Панько Омелькович Куліш. Огляд його діяльності”, 1900). Оцінка історичного роману „Чорна рада” як „важного набутку в українській літературі”.

Західноукраїнські письменники (М.Шашкевич, Ю.Федькович, С.Воробкевич, О.Кобилянська, А.Чайковський, В.Стефаник, Т.Бордуляк) у критичних оцінках О.Маковей.

О.Маковей – автор першої наукової біографії Ю.Федьковича. Грунтовність оцінок і суджень у працях про письменника – „Матеріали до життєписі Осипа Юрія Гординського Федьковича” (1910), „Життєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича” (1911). Народна творчість як „перше джерело симпатій” поета до української літератури. Психобіографізм студії про Ю.Федьковича.

О.Маковей та О.Кобилянська. Участь критика у редагуванні, виданні та популяризації творів письменниці. Літературно-критичний нарис „Ольга Кобилянська” („Літературно-науковий вісник”, 1899) як системне дослідження ранньої прози авторки. Положення про вплив німецької літератури на формування художнього стилю О.Кобилянської. О.Кобилянська – новеліст, котрий має „наскрізь поетичну, глибоку і чесну душу”. Повісті „Людина” і „Царівна” у контексті зацікавлення письменниці феміністичним рухом у 80 – 90-х рр. Риси новаторства у „Царівні”. Психологізм і ліризм як визначальні прикмети творчої манери О.Кобилянської.

О.Маковей про творчість С.Воробкевича. Роль С.Воробкевича в оновленні драматургії на західноукраїнських землях. Традиції романтизму у художній спадщині письменника.

Літературний портрет „Андрій Чайковський”. Творчість А.Чайковського у руслі ідейно-художнього збагачення західноукраїнської прози кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Інтерпретація творів польських (А.Міцкевич, Г.Сенкевич, Е.Ожешко, С.Жеромський), німецьких (Г.Гейне, К.Ф.Майер), австрійських, данських, французьких (Гі де Мопассан, А.Доде, Е.Золя, Е.М.Преву), англоамериканських (М.Твен, Дж.К.Джером) авторів.

О.Маковей як критик перехідного часу. Поєднання у методології дослідника прийомів реалістичної критики із застосуванням психологічного, психобіографічного, естетичного методів. Звернення до жанрів літературного портрета, нарису, оглядової, проблемної статті, статті-рецензії.

### Леся Українка – літературний критик

Питання про специфіку критики та українську літературну критику в епістолярній спадщині Лесі Українки (листи до О. Маковей від 9 червня 1893 р., до І.Франка від 13-14 січня 1903 р., до А.Кримського від 16 листопада 1905 р.). Питання про специфіку критики, про стан української літературної критики. Проблеми автобіографізму, об'єктивного та суб'єктивного у творчості, діалектики особистого та загальнолюдського й загальнонаціонального (оцінки поезії І.Франка, роману А.Кримського „Андрій Лаговський”) в епістолярній критиці Лесі Українки. „Автокритика” письменниці (висловлювання про драми „Кассандра”, „Лісова пісня”, „Камінний господар” у листах до матері, сестри Ольги, А.Кримського, О.Кобилянської).

Оглядово-проблемні статті Лесі Українки. Типологія загальноєвропейських явищ у статтях про італійську, польську, французьку, німецьку літератури. Питання про нові тенденції української і європейської літератур у статтях „Малорусские писатели на Буковине” та „Винниченко”. Теоретичне обґрунтування концепції новоромантизму в статті „Новейшая общественная драма”. Теза про вияв демократизації мистецтва в новоромантизмі: увага до особистості людини, її нових стосунків із масою, концепція героя і натовпу.

Протест особи проти середовища та пориви *ins Blaue* в концепції новоромантизму Лесі Українки.

Майстерність аналізу творчості Ю.Федьковича, О.Кобилянської та В.Стефаника в статті „Малорусские писатели на Буковине” в контексті оновлення європейських літератур. Ліризм і музичні настрої О.Кобилянської, глибинний психологізм і драматизм В.Стефаника, його вміння змалювати „колективну особистість”, колективну душу сільського люду.

Проблема тенденційності та свободи творчості в статтях Лесі Українки. Розмежування антихудожньої, штучно привнесеної в твір тенденції і тенденції як іманентної властивості, ідеї твору („Новые перспективы и старые тени” („Новая женщина” западноевропейской беллетристики”), „Два направления в новейшей итальянской литературе”). Обґрунтування поглядів на тенденційність та свободу творчості в „Заметках о новейшей польской литературе”. Полеміка з

С.Пшибишевським у питанні про „абсолютно вільного артиста”. Художня концепція свободи творчості Лесі Українки („Ритми”, „Музині химери”, „У пущі”).

Леся Українка про явище декадансу в європейських літературах („Заметки о новейшей польской литературе”, „Два направления в новейшей итальянской литературе”).

Проблема суспільного ідеалу в літературі в статті „Утопія в белетристиці”. Визначення жанру літературної утопії. Огляд літературних утопій у світовій літературі від найдавніших часів. Поняття художньої правди в методології Лесі Українки. Відсутність художньої правди в утопіях, у яких людина відіграє другорядну роль порівняно із здобутками техніки, зводиться до функції манекена, маріонетки, убогої духом істоти. Компрометація соціалістичної ідеї в подібних творах. Критика Лесею Українкою ідеї казарменого соціалізму. Порушення художньої правди в романі М.Чернишевського „Що робити?”. Теоретичний сенс статті Лесі Українки. Концепція людини в літературі. Ідеал людини майбутнього в утопії М.Метерлінка „Оливне гілля”. Стаття „Утопія в белетристиці” як зразок філософського трактату. Близькість поглядів на суспільний ідеал та шляхи історичного прогресу людства Лесі Українки й І.Франка. Публіцистична заостреність статті.

Леся Українка як мислитель. Єдність філософської, науково-публіцистичної та літературно-критичної концепцій Лесі Українки. Принцип системності в її методології. Типологічний підхід до аналізу літературних явищ. Засади культурно-історичного, генетичного, зіставного, психологічного методів. Майстерність естетичного аналізу. Теоретичні здобутки Лесі Українки в осмисленні проблем неоромантизму й модернізму, оновлення літературного процесу к.ХІХ – поч. ХХ ст., питань творчої лабораторії письменника, суб'єктивно-особистісного та загальнолюдського, тенденційності та свободи творчості, суспільного ідеалу в літературі.

### **Микола Євшан як чільна постать у літературній критиці раннього українського модернізму**

М.Євшан (Федюшка) (1889 – 1919) – провідний критик журналу „Українська хата”, чия літературна програма мала самостійний, викінчений характер, власну систему поглядів на українське письменство.

Біографія М.Євшана (за працями І.Гришина-Грищука, М.Ільницького, М.Гнатюка, Д.Юсипа).

Теоретичні статті полемічного звучання: „Боротьба генерацій і українська література” (1911) та „Суспільний і артистичний елемент у творчості” (1911). Характеристика позицій критика в нарисі Олесь Бабія „Микола Євшан (Федюшка)” 1929 р.: „Вибити вікно в Європу для української літератури – це був головний клич Євшана як критика. зв'язати нашу літературу з європейськими напрямками, влити в душі наших поетів широкий і глибокий світогляд, філософічну думку, дати їм вищу естетичну освіту і вивести понад



примітивний побутовізм на вершини справжньої творчості, надбати Україні справжні культурні цінності – ось провідна думка всіх його праць” [1, с. 51].

„Боротьба генерацій і українська література” як „пристрасний монолог на захист нових тенденцій і відважний виступ на двобій із захисниками старих традицій...” [2, с. 92]. Основні тези статті: відсутність боротьби поколінь в українській літературі; виступ проти „українофілів” (М.Сумцов, С.Єфремов), які нібито ототожнюють завдання літератури і публіцистики та політики, виявляють „заскорузлість думки” та утилітаризм. Принцип свободи творчості. Заперечення службової ролі поезії, яка має стати „самостійною силою”. Нова культура мусить бути національна, але не може бути українофільська. Роль інтуїтивного начала у творчості. Вимога розмаху, „оп'яняючого шалу”, потреба скинути з себе „останки крамарської тверезості” батьків. Цінність і краса всякого ширшого руху, що йде до визволення індивідуальності.

„Суспільний і артистичний елемент у творчості” – програмова стаття, в якій М.Євшан обґрунтовує принцип свободи творчості. Потяг до свободи як першопочаток творчості, здійснення мрії раба про волю, про гармонію з самим собою. Творчість – процес, початок, а не кінець, пошук, прагнення до рівноваги. Мрія, ідеал, високий порив як артистичний елемент у творчості. Заперечення мистецтва як агітації. Самодостатність мистецтва. Творчість як гра. Мистецтво – психологічна реальність. Творча індивідуальність як мірило цінності твору („Настав час одиниць у мистецтві”). Літературна критика як уміння читати. Вихідна точка критики – сам твір мистецтва, мірило її – інтенсивність наших почувань, здатність відбивати враження, перший обов'язок критика – відчувати укриту потенційну силу твору, його пафос.

Збірка статей „Під прапором мистецтва” (1910). Принципи культурно-історичної школи в поєднанні з психологічними та естетичними підходами в методології М.Євшана. Вплив Ф.Ніцше з його культом індивідуальності. Критерій краси, естетичної вартості твору.

М.Євшан про І.Франка. Статті „Поетична творчість Івана Франка”, „Пісня про Мойсея” та ін.

Узагальнення спостережень М.Євшана над літературною творчістю І.Франка в статті „Іван Франко (Нарис його літературної діяльності)” (ЛНВ, 1913). Боротьба суспільного діяча з поетом, у якій скристалізувалася психіка І.Франка. Еволюція творчості поета: два видання збірки „З вершин і низин”, що засвідчило крах „натуралістичної доктрини” в його творчості; „Зів'яле листя”, яким І.Франко забезпечив собі тривке місце в українській поезії; філософізм збірки „Мій Измарагд”. Поема „Мойсей” – вершина творчості І.Франка як поета-громадянина.

Етапи творчої еволюції поета: Джеджалик – Мирон – Франко.

„Толеранція” І.Франка у ставленні до модерних напрямів української літератури. Розходження на ґрунті „партикуляризму” молодих поетів.

Оцінка творчості Лесі Українки. Стаття „Леся Українка” (1910). Проблема „Леся Українка і читач”. Сильне індивідуальне начало творчості поетеси. Роль несвідомого та містичного елементу в її творчості.

Стаття „Леся Українка” (1913). Біографія і творчість поетеси. Аристократизм Лесі Українки. Український зміст творів на чужі сюжети, в яких М.Євшан убаचाє „найсильніший вислів нової національної душі після Шевченка”. Майстерне окреслення в статті творчої еволюції Лесі Українки, особливостей її стилю, її „зовсім окремої фізіономії”: „Інтелект, поетична інтуїція, глибока ніжність жіночої психіки, сильна творча воля, орлиний лет душі, яка уміє відмежувати себе від життєвої торговиці і без галасу творити собі високохудожні образи, творити в собі образ вищої людини, вільної людини – *оте все сплелося в творчості Лесі Українки в одну гармонійну цілість*” [3, с. 163].

Символічне мислення Лесі Українки – „*знов найвищий пункт в нашій поезії*”.

М.Євшан про поетів українського модернізму – А.Кримського, Г.Чупринку, поетів „Молодої Музи”, прозаїків В.Винниченка та М.Коцюбинського.

М.Євшан як критик модерністського напрямку, що підтримував у літературі все нове, оригінальне, свіже. Вплив європейської філософії та естетики на творчість критика. Високий теоретичний рівень статей М.Євшана. Тонкий естетичний смак і „вміння читати”, схопити найхарактерніше у творчості митця.

Методологія М.Євшана, поєднання в ній прийомів культурно-історичної школи з психологічними та естетичними підходами. Відсутність остаточних присудів, прагнення бачити твір у його русі, в контексті внутрішнього життя автора. Статті М.Євшана, за М.Ільницьким, – це „не результат відстояних і зважених роздумів кабінетного вченого, що лягають в основу академічних історій літератури. Це пульс живої думки, голос людини, що не боїться сказати необачне слово, але твердо переконана в своїй правоті...” [2, с. 98].

- 
1. Цит. за: Гришин-Грищук І. Лебедине слово Миколи Євшана // Слово і час. – 1993. – № 9. – С.50-53.
  2. Ільницький М. Творчість – це свобода духу // Ільницький М. Від „Молодої Музи” до „Празької школи”. – Львів, 1995. – С.83-100.
  3. Євшан М. Леся Українка // Микола Євшан. Критика. Літературознавство. Естетика. – К.: Основи, 1998. – С.160-163.

### **Літературно-критична діяльність С.Єфремова**

Життєвий шлях ученого (1876 – 1938). Політична та громадська діяльність. С.Єфремов-публіцист („Лист без конверта”).

Культурно-історичний метод як основа літературного критицизму С.Єфремова. Еволюція наукової методології вченого. Поступовий відхід від народницьких схем, зростання уваги до естетичної вартості творів, до біографічних джерел творчості письменника. Ю.Бойко: „В міру збагачення свого методу досліду Єфремов доповнює свої біографічні, соціологічні та психологічні підходи ще й філологічним” [1, с. 202].

Науково-соціологічний та естетичний критерії в розбудові канону української літератури в „Історії українського письменства”.

Психобіографізм у написанні літературних портретів українських письменників. Простеження внутрішньої, духовної біографії митців, особливостей їхньої психіки, світовідчуження, розуміння сенсу життя. Ю.Бойко: „Чи не є Єфремов одним із кращих представників біографічного методу в світовому літературознавстві?” [1, с. 200].

Есеїстичність стилю С.Єфремова. Жива, яскрава мова його статей.

Історія письменства, за С.Єфремовим, – історія ідей. Три провідні ідеї української літератури: елемент свободи для людини, „визвольно-національна ідея”, „поступова течія народності” у змісті і формі творів („Історія українського письменства”).

С.Єфремов і модерністи. Дискусія навколо статті „В пошуках нової краси” (1902). Критика ранніх творів українського модернізму (О.Кобилянська, Г.Хоткевич), в якій було чимало слушного, та маніфестів і програм (О.Луцького, М.Вороного, Г.Хоткевича), позначених крайнощами. Корективи, пізніше внесені С.Єфремовим у свої оцінки творів О.Кобилянської та ін. Висока оцінка поезії О.Олеся, в якій модерна форма поєднувалася з утвердженням ідеї національного визволення (стаття „Муза гніву та зневір’я”). Розуміння С.Єфремовим особливостей українського модернізму, який не виключав ідейності та громадянського звучання.

С.Єфремов – визначний шевченкознавець, коментатор і видавець творів Т.Шевченка. У доробку вченого – понад 100 шевченкознавчих досліджень (частина їх уміщена в книзі „Шевченко. Збірка” 1914 р.), широкою популярністю користувалася брошура „Тарас Шевченко, життя його та діла”, що вийшла у трьох виданнях (1908, 1910, 1917).

Стаття „Поезія всепрощення” (1912). Морально-етичний критерій у методології С.Єфремова. Шевченко – *„велика людина з великим серцем, яка поєднувала в собі незламну моральну силу з дитячою лагідністю і здатністю прощати”*. *„Етична краса, краса любові і всепрощення сяють з кожної сторінки „Кобзаря”, і щодо цього, то Шевченко, певне, єдина між поетами всіх країн і часів надзвичайно цільна людина, душа якої не знала хитань та компромісів, вірила в правду й надіялась на її перемогу в житті, особистого лиха не пам’ятаючи”* [2, с.186]. Співзвучність з думкою І.Франка про творчість Т.Шевченка як *„поезію бажання життя”*.

Своєрідна класифікація талантів за принципом гармонійності. Згідно з нею Т.Шевченко – найвищий зразок цілісного, гармонійного таланту.

М.Гоголь як дисгармонійна, трагічна постать (стаття „Між двома душами”, 1909). Причина цієї дисгармонії – „дводушність”. Переконаність С.Єфремова в тому, що талант митця може по-справжньому виявити себе тільки на своєму національному ґрунті, рідною мовою.

Дисгармонійність природи, а отже, і творчості П.Куліша (стаття „Без синтезу”).

Письменник гармонійного таланту – М.Коцюбинський (стаття „Гармонійний талант” – передмова до окремого видання творів Коцюбинського 1928 р.).

Еволюційний принцип дослідження в статті про М.Коцюбинського. Схема творчої еволюції письменника: перший, учнівський етап діяльності, етап творчих шукань, період творчої зрілості.

Оцінка М.Коцюбинського як письменника всеєвропейського масштабу. Прийом типологічного аналізу в зіставленні М.Коцюбинського з європейськими письменниками.

Визначення стилю М.Коцюбинського в період творчої зрілості як імпресіоністичного. М.Коцюбинський, за С.Єфремовим, – глибокий психолог і „гострий аналітик життєвих явищ”, що володіє і даром синтезу, дає „синтетичні образи вищої краси”. Чітко виражений естетичний критерій у статті „Гармонійний талант”.

Майстерність статті-передмови до збірника А.Тесленка „З книги життя” 1925 р. – „Страчене життя”. Поєднання науково-теоретичних підходів із споминами про особисті зустрічі з письменником, із формою задушевного, перейнятого теплою викладу. Синтетичний метод критика, що користується прийомами біографізму, соціологічного та естетичного підходів, тонким філологічним аналізом. Біографічний підхід як шлях до розкриття об’єктивного, типового, загального через суб’єктивне, індивідуально-особистісне, автобіографічне. Новий підхід до проблеми народності: особиста біографія автора втілює в собі біографію й погляди маси. Висока оцінка своєрідного стилю і мови письменника. А.Тесленко як „гармонійний” талант.

С.Єфремов як автор монографічних досліджень про І.Карпенка-Карого, І.Франка, М.Коцюбинського, О.Олеся.

Жанри літературно-критичних статей С.Єфремова: оглядові, полемічні статті, літературні портрети, статті-передмови. Есеїстичний стиль критика. Поєднання підходів культурно-історичної школи з психологічним аналізом, із прийомами психобіографізму та увагою до естетичних цінностей літератури. Близькість до І.Франка, М.Грушевського, О.Маковея.

Увага критика до етичних аспектів творчості письменника, до діалектики особистого і загального, аналізу і синтезу, гармонії та дисгармонії внутрішнього світу митця.

- 
1. Бойко Ю. Літературознавча та літературно-критична методологія Сергія Єфремова // Юрій Бойко. Вибрані праці. – К., 1992. – С.182-203.
  2. Єфремов С. Поезія всепрощення // С.О.Єфремов. Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С.186-192.

### **Літературна критика 20 – 30-х рр. ХХ ст.**

Суспільна та літературна ситуація у 20 – 30-х рр. ХХ ст. у підрадянській Україні та на західноукраїнських землях. Винищення української інтелігенції в СРСР.

М.Хвильовий як критик-полеміст. Літературна дискусія 1925–1928-х рр. Питання про шляхи розвитку української літератури в памфлетах М.Хвильового „Камо грядеши”, „Думки проти течії”, „Апологети писаризму”, „Україна чи Малоросія?”. Виступ проти шовінізму в публіцистичній статті „Наше сьогодні”. Особливості стилю М.Хвильового-публіциста.

Умови розвитку літературної критики в Галичині. Літературно-критична діяльність С.Гординського, М.Рудницького, Б.-І.Антонича, Б.Кравціва та ін.

### **М.Зеров як літературний критик**

Трагічна доля вченого (1890 – 1937) у контексті доби Розстріляного відродження. Ю.Лавріненко: „Як поет і перекладач, як літературознавець та критик, Зеров вирізнявся на тлі збуреного і скаламученого до дна революцією літературного життя в радянській Україні, як твердий і блискучий алмаз. Високорозвинений естетичний смак, невпинно ростуча багата ерудиція, тонкий нещадний ум і культивоване серце позначались у його поезіях і в наукових та критичних працях...” [4, с.114].

Літературознавчі дослідження М.Зерова (курс лекцій „Українське письменство ХІХ ст.”, книга нарисів „Від Куліша до Винниченка”). Послідовність у трактуванні літератури як художнього феномена. Акцент на естетичному критерії оцінок творчості українських письменників. М.Зеров про І.Котляревського, Г.Квітку-Основ'яненка, Т.Шевченка, П.Куліша, Марка Вовчка. Заперечення „войовничого естетизму Євшанових трактувань”.

Книга літературно-критичних статей „До джерел” (1926). Участь у літературній дискусії 1925 р. М.Зеров і М.Хвильовий – „необароковий дует 1920-х років” (Р.Мовчан): „Обидва були рівновеликі своєю знаковістю на тлі цієї доби... Вони дивовижно доповнювали й підтримували один одного... Освіченість, поміркованість одного й експресія, рішучість, проникливість, інтуїція іншого – такі вони були однаково потрібні один одному” [5, с.34-35].

Гасло М.Зерова „До джерел!” як окреслення перспектив подальшого розвитку українського письменства шляхом засвоєння, творчого застосування традицій світового та національного письменства. Неприйняття марксистського принципу класовості в аналізі художніх творів. Полемічний характер циклу статей „Ad fontes”.

М.Зеров про письменників раннього українського модернізму – І.Франка, Леся Українку, М.Коцюбинського, М.Черемшину.

Стаття „Франко – поет” як зразок літературного портрета. М.Зеров про світоглядну і творчу еволюцію поета. Твердження про близькість І.Франка до народних джерел та національних традицій. Зеров про творче зростання митця: „Каменярські настрої “Вершин і низин”, їх сувора й молода простолінійність, що ставить перед людиною вимогу героїчної служби громаді до самовіддання і до саможертви, пройшовши в добу “Зів'ялого листа” і “Днів журби” жорстоку школу життєву, етапи щемлячого болю людини, що падає під ярмом прийнятих на себе обов'язків, – у пору “Semper tiro” одстоюється

*нарешті в сосудах гуманності і філософічного спокою*". М.Зеров про поему „Мойсей”.

Критико-біографічний нарис „Леся Українка” (1924). Леся Українка як *„прообраз дальшого розвою українського письменства”, „символ найуспішніших змагань засвоїти українській поезії загальнолюдський ... європейський зміст”*. Простеження еволюції поетеси від *„старих романтичних шаблонів”* до лірики нової ідейно-художньої якості. Тракткування індивідуалізму у творчості Лесі Українки як *„бурхливого протесту проти кволості й дрімливості громадянства, проти його невільницького духу й пасивності”*. М.Зеров про драматичні поеми авторки, в яких *„ціле життя людини відбивається, як всесвіт у краплі роси, отворюються горизонти думки, зарисовуються верстви людської психіки”* [3, с.382].

Простеження проблем рецепції творчості Лесі Українки у статті „Леся Українка і читач” (1928).

Стаття „Марко Черемшина і галицька проза” (1926) – передмова до видання збірки письменника „Село вигибає”. Проза М.Черемшини у контексті творчої діяльності „покутської трійці”. В.Стефанік, Л.Мартович, М.Черемшина – *„зв’язані однаковим трактуванням селянина, спільністю свого погляду на нього, шукаючи кожен своєї манери”*. М.Зеров про дар „ліричного квітування” у творчості М.Черемшини. Поглиблення думок про доробок письменника у статтях „Мова Черемшини” (1929) та „Марко Черемшина, його життя і творчість” (1930).

Відгуки на творчість П.Тичини, В.Сосюри, М.Рильського, В.Еллана-Блакитного. Простеження формування класичного стилю у творчості М.Рильського (стаття „Літературний шлях Максима Рильського”). Виступ проти утилітаризму в літературі (стаття „Василь Елланський”).

Історизм у сприйнятті творів художньої літератури (статті „Поезія Олеся і спроба нового її трактування”, „Володимир Самійленко і український гумор”). Наукова методологія М.Зерова. В.Брюховецький про методологію М.Зерова: *„Аналіз у найширшому контексті конкретної історичної доби, з граничною увагою і до „біографічних координат” автора, і до соціально-культурної пам’яті кожного жанру, течії, літературного напрямку, з виходом до узагальнень культурного і соціального характеру.*

Значення літературно-критичної діяльності М.Зерова.

- 
1. Брюховецький В. Микола Зеров. Літературно-критичний нарис. – К., 1990.
  2. Зеров М. Франко-поет // Зеров М. Українське письменство. – К., 2003. – С.486-515.
  3. Зеров М. Леся Українка. Критико-біографічний нарис // Зеров М. Українське письменство. – К., 2003. – С.383-417.
  4. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження. Антологія 1917 – 1933. – К., 2001.
  5. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер’єрі: Монографія. – К., 2008.

## Розвиток української літературної критики в еміграції

Українська еміграційна літературна критика. Діяльність „Мистецького українського руху”. Ідея „великої літератури”, обґрунтована У.Самчуком. Теза про літературу як один із найголовніших факторів духовного самовияву нації. Засадничі положення статті „Чого ми хочемо?”, своєрідного маніфесту МУРу: прагнення високого мистецького рівня; об’єднання митців різних напрямів і стилів; утвердження національних ідеалів, зокрема служіння ідеї визволення батьківщини; свобода творчості.

У.Самчук, І.Багряний, Ю.Бойко, Ю.Шерех, І.Костецький, Ю.Косач, В.Петров про завдання української літератури та шляхи її розвитку. Проблема „двоколісного” розвитку українського письменства: у підрадянській Україні та еміграції.

Об’єднання українських письменників „Слово” (Нью-Йорк). Періодичні видання організації – збірник літератури, мистецтва й критики „Слово”, журнал „Сучасність” (з 1961 р. виходив у Мюнхені, з 1990 р. – у Києві). Суголосність критичних оцінок літературного процесу 60-х рр. ХХ ст. критиками в Україні та діаспорі. Дискусія стосовно проблем традицій і новаторства, літературних поколінь, генерації батьків і дітей в українській літературі, зініційованої „Словом” у 1968 році. Участь у дискусії У.Самчука, Ю.Шереха, Г.Костюка, В.Барки, Ю.Лавріненка.

Здобутки діаспорної науки: „Основи української літературно-наукової критики” Л.Білецького, праці Ю.Бойка-Блохина, В.Державина, Г.Костюка, Ю.Лавріненка, Є.Маланюка, М.Павлишина, Ю.Шереха, І.Фізера та ін.

### Є.Маланюк – літературний критик

Літературна критика як частка культурологічної концепції Є.Маланюка, що розкривається у всій сукупності його творчості. Є.Маланюк – майстер есеїстичного письма. Публіцистична заостреність його стилю.

Культурологічна концепція Є.Маланюка („Нариси з історії нашої культури” (1954), „До проблеми большевизму” (1956)).

Питання про роль і значення письменницьких постатей в історії („Нариси з історії нашої культури”). В українській „ночі бездержавності” такі постаті – Т.Шевченко і М.Гоголь: Т.Шевченко передав Дух Нації поколінню живих і ненароджених, „відродив і утвердив Українську Людину”, М.Гоголь – аналітик, що дав потворну галерею „мертвих душ”, поставив проблему національного життя і смерті, але і вказав вихід – силу Христа, шлях до Христа, з якого нащадки збивалися у тьмі Ночі Бездержавності.

З’ясування джерел російського більшовизму. Марксизм як ідеологічне джерело, російський месіанізм як духовний міст між марксизмом та Росією, російська історія як важливе джерело більшовизму. Художнє дослідження ґрунту, на якому розвинувся більшовизм, – роман Ф.Достоевського „Біси”.

Т.Шевченко у житті і творчості Є.Маланюка. Шевченко як символ Духа Нації, творець своєї нації і держави, геніальний митець слова, творчість якого не вкладається в традиційні визначення.

Художній портрет Т.Шевченка (поезія „Шевченко”).

Концепція Т.Шевченка як романтика в серії статей Маланюка.

„Ранній Шевченко” (1933). Заперечення псевдошевченківських традицій і забобонів, у яких поряд із славнозвісними *„кожухом і шапкою”* – забобон про ранній безкритичний романтизм і пізніший соціальний реалізм Т.Шевченка. Відсутність *„спалювання ідеалів”*, ідеологічних *„борсань”* у поета. Т.Шевченко – романтик. *„Своєрідний”* романтизм Т.Шевченка, що *„проекується на р е а л ь н у Україну, він має сталий контакт із дійсністю, з краєвидом, з історією, з долею народу. Був це романтизм, що знайшов своє адекватне органічно-реальне втілення”* (розбивка Є.Маланюка) [1, с. 34].

Національний критерій Є.Маланюка у визначенні романтизму Т.Шевченка: *„Романтизм Шевченка, завдяки національній повнокровності, був завжди доведений до кінця, опуклий, яскравий, живий і реальний”* [1, с. 35].

Твердження Є.Маланюка, що до національного генія можливий лише національний підхід. *„Генія трудно убгати в стисло окреслені рами. Геній прямує до розкриття своєї особистості, до створення власного „космосу” – непереможно і всебічно. Тому часто живе відразу в кількох добах і йде в кількох напрямках”* [1, сс.32-33].

Продовження концепції романтизму Т.Шевченка в статті *„До справжнього Шевченка”* (1937). Зв’язок романтизму Т.Шевченка з бунтом особистості проти *„ідола матерії”*, *„ідола колективно-розкладової безобличності, безособовості”*. Гомерівський, античний характер романтизму Т.Шевченка. Вічне життя Шевченкового духу, що випростовував рабів незрячих, німих рабів. Т.Шевченко в тектонічних зрушеннях історії (діяння його слова напровесні 1917 р.).

Стаття *„Шевченко – живий”* (березень 1961 р.) як узагальнення шевченкознавчої концепції Є.Маланюка. Таємниця Генія, яку неможливо осягнути розумовим аналізом. *„Бо є слово і СЛОВО, слово-ЛОГОС, огонь в одежі слова. Цей вогонь є душею творчості Шевченка”*. „Бунти” проти Т.Шевченка як вияв нерозуміння Шевченкового „слова-Логосу”, слова-вогню.

Є.Маланюк про П.Куліша. Проблема *„поет і нація”, „поет і держава”* в статті *„В Кулішеву річницю”*. Прийоми психологічної критики в статті, увага до особистості П.Куліша. Незгода з визначенням психіки П.Куліша С.Єфремовим у статті *„Без синтези”*. Заперечення вимог до письменника, які не узгоджувалися з особливостями його характеру чи темпераменту (вимога *„лагідності”, „універсальності”*). П.Куліш – *„то була передусім Велика Пристрасть”*. П.Куліш – культурник, але не аполітичний, а політично свідомий. П.Куліш – державник. Концепція П.Куліша як державника, що мріяв про *„залізний стиль нових універсалів”*, у поезії *„Куліш”* (1925).

Проблема *„письменник і нація”* в статті *„Гоголь – Гоголь”* (1935). Спроба *„відреставрування”* справжнього образу Гоголя. Тільки справжній, а отже,



національний образ Гоголя може відкрити таємницю письменника, трагізм його життя і творчості. „Самозгубний експеримент” Гоголя, який перейшов до цілком відмінної, ворожої українству цивілізації.

Стаття „Франко незнаний” (1956). І.Франко – митець гетеанського типу. Обставини, що не дали поетові стати слов'янським Гете. Розкриття в статті глибини філософської проблематики творчості І.Франка. І.Франко як аполлонівський тип митця, в якого емоція проходить крізь суворий фільтр інтелекту.

І.Франко і Т.Шевченко: „... коли Шевченко був у поезії явленням – майже демонічної – в своїм творчій діонісійстві – НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕМОЦІЇ..., то Іван Франко був явленням у ній НАЦІОНАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ” [2, с. 70].

Є.Маланюк про І.Франка як національного пророка, котрий попереджав людство про небезпеку втілення в життя ідей марксизму (стаття „Франко як явище інтелекту”).

Стаття „До роковин Лесі Українки” (1961). Пам'ятник Лесі Українці у Клівленді за проектом М.Черешньовського як втілення визволеної духовної сутності Лесі Українки, що „власне, гряде” – як „мешканка вершин і вічності, повноправна громадянка Олімпу”, „Людська подоба, що була сосудом Духа” [3, с.76].

Окреслення в статті характеру Лесі Українки, її мужності, волі, творчої еволюції, місця в літературі.

Леся Українка – явище національне: „Де прояв нації напередодні її політичного відродження і спізненого культурного усвідомлення” [3, с.77].

Леся Українка – класик (чи олімпійка) як особливий тип митця, що вмie бачити всебічно, у трьох вимірах.

Інтелектуальний склад мислення Лесі Українки. Пророчий сенс її вірша „І ти колись боролась, мов Ізраїль...”.

Інтерес Є.Маланюка до історії та літератури Закарпаття, його рецензії на твори поетів-закарпатців.

Є.Маланюк – критик-есеїст, культуролог, мислитель. Проблеми національної ментальності, провідництва, взаємин визначної особистості і нації; теоретичні аспекти питань світогляду і творчості, таємниці генія, особливостей романтизму, державницькі ідеї, проблеми читача в культурологічних та літературно-критичних працях Є.Маланюка.

- 
1. Маланюк Є. Ранній Шевченко // Євген Маланюк. Книга спостережень. – К., 1995. – С.27-35.
  2. Маланюк Є. Франко незнаний // Там само. – С.66-74.
  3. Маланюк Є. До роковин Лесі Українки // Там само. – С.74-84.

### **Ю.Бойко – літературний критик**

Ю.Бойко (Блохин) (1909 – 2002) – український літературознавець, театрознавець, професор Українського Вільного Університету в Мюнхені, громадський і політичний діяч, літературний критик. Життєвий шлях ученого.

Світоглядна концепція націоналізму: нація як головний історіотворчий чинник; людина як основна динамічна сила нації. Оцінка творчості українських письменників у руслі національної ідеї. Врахування естетичної вартості творів та їх виховної мети.

Ю.Бойко про Т.Шевченка (статті „Шевченко і релігія”, „Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури”). Стаття „Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури” (1956) як програмова у шевченкознавчих студіях критика. Ю.Бойко про національну універсальність Шевченкового генія. Заперечення хибних зіставлень поета з письменниками народницького спрямування (Кольцовим, Слепушкіним, Містралем). Відмінність стилю Т.Шевченка і Р.Бернса: Р.Бернс *„не проклав шотландцям шляху до національного відродження”*, натомість Т.Шевченко, *„хоч і був поетом провінції і виріс ... на ґрунті ... народнописенних традицій”*, став національним пророком. Ю.Бойко про особливості романтичного стилю Шевченка на тлі розвитку європейського мистецтва.

Проблеми розвитку наукового шевченкознавства (статті „Культ Шевченка і шевченкознавство”, „Шевченкознавство 20-х років”).

Творчість Лесі Українки в осмисленні Ю.Бойка. Стаття „Естетичні погляди Лесі Українки та її стильові шукання” як зразок проблемної статті у доробку критика. Аналіз стильової парадигми творчості письменниці у контексті розвитку українського письменства ХІХ – початку ХХ ст. Прикмети неоромантизму в творах Лесі Українки. Ю.Бойко про естетику поетеси: *„Енциклопедично прочитана, вона своїм гострим аналітичним розумом схоплювала основні тенденції філософського розвитку нових часів та бачила зв'язок естетичних концепцій і літературної практики різних генерацій..., схоплювала ті філософсько-естетичні явища fin de siecle, які ... очищали місце для нового”*. Леся Українка і М.Метерлінк. Теза про переконання письменниці, що розвиток неоромантизму в українській літературі послужить національному відродженню.

Стаття „Микола Хвильовий”. Еволюція М.Хвильового від ідей комунізму до націоналізму. Порушення проблеми „література і політика” в „Одвертому листі до Юрія Шереха”. Роль і функції літературної критики в національному житті.

Особливості літературного критицизму Ю.Бойка. Національна ідея як визначальний чинник в оцінці творів українського письменства.

### **Літературно-критична діяльність Г.Костюка**

Життєвий шлях та наукова діяльність Г.Костюка. Період МУРу у творчій біографії вченого. Г.Костюк – голова Об'єднання українських письменників „Слово” (Нью-Йорк).

Концепція наукової критики у статті „Проблеми літературної критики”. Характеристика наукової критики як глибоко ідейної, філософської, мистецьки проникливої. Ідейно-естетична вага критики. Г.Костюк про необхідність витворення нового оригінального стилю на ґрунті національних традицій

української культури. Основа методологічних підходів критика – розуміння світогляду письменника у контексті історичної доби, трактування твору як історичного духовного документа епохи.

Проблема „конфліктності поколінь” у статті „Традиції і новаторство” (1964). Дискусії між представниками старшого і молодшого поколінь як каталізатор розвитку літератури та мистецтва.

Г.Костюк про „двоколіїність” розвитку українського історико-літературного процесу. Теза про органічну єдність двох українських мистецько-культурних потоків – власне українського та еміграційного.

„Вітаїстична” теорія М.Хвильового в оцінці Г.Костюка. Письменники-„вітаїсти” (В.Винниченко, М.Хвильовий, М.Куліш, Остап Вишня, В.Підмогильний, Д.Гуменна, Е.Андієвська) як виразники концепції національного універсалізму. Суголосність теорії „вітаїзму” Г.Костюка з концепціями „національно-органічного” стилю Ю.Шереха та „кларнетизму” Ю.Лавріненка.

Г.Костюк як основоположник наукового винниченкознавства. Збірка статей „Володимир Винниченко та його доба” (1980) як підсумок винниченкознавчої діяльності вченого. Окреслення соціально-культурного та конкретно-історичного контексту творчої діяльності В.Винниченка. Методологія та методика аналізу в статті „Світ Винниченкових образів та ідей”. Г.Костюк проти тенденційних і хибних коментувань взаємин В.Винниченка і Лесі Українки у радянському літературознавстві (стаття „Леся Українка і Володимир Винниченко. Ідейно-творчі стосунки Лесі Українки і В.Винниченка в світлі сучасної української радянської критики”). Заперечення думки про драматичну поему Лесі Українки „Орґія” як памфлету, спрямованого проти В.Винниченка. Роль ученого у збереженні, вивченні та виданні спадщини В.Винниченка.

Г.Костюк про письменників – „трагічних оптимістів” – О.Телігу, О.Ольжича, Є.Маланюка. Ідеологія національної виключності, волюнтаризму у доробку цих поетів.

Статті про творчість В.Петрова, В.Підмогильного, Б.Антоненка-Давидовича. Типологічний метод у статті-передмові до нью-йоркського видання роману „Місто” В.Підмогильного. Зіставлення з романом Гі де Мопассана „Любий друг”.

Книга мемуарів „Зустрічі і прощання” як „автобіографія покоління”, до якого належав Г.Костюк.

Наукова методологія критика. Поєднання естетико-психологічного аналізу із соціально-національною ідеєю. Самобутність літературно-критичного мислення Г.Костюка. Публіцистичність як ознака його стилю. Гуманістична ідея в силовому полі критичної думки Г.Костюка.

### **Ю.Лавріненко як літературний критик**

Ю.Лавріненко (1905 – 1987) – український літературознавець, публіцист, есеїст, критик. Життєвий шлях Ю.Лавріненка. Участь у діяльності МУРу.

Літературні портрети „В.Еллан-Блакитний” (1929), „Василь Чумак” (1930), „Творчість Павла Тичини” (1930).

Участь Ю.Лавріненка у дискусії стосовно питань традицій і новаторства у письменстві, зініційованої Об'єднанням українським письменників „Слово” (Нью-Йорк). Стаття „До поєднання модернізму і традиції в необароко”. Обґрунтування тези про розвиток літератури шляхом трансформації стильових ознак, їх освіження, що приводить до появи нових доміант, зміни стилів. Необароко як стильова доміанта модернізму. Риси необароко у творчості П.Тичини, М.Бажана, Ю.Яновського, М.Хвильового, О.Довженка, Л.Курбаса. Ідея безперервності літературної традиції.

Антологія „Розстріляне Відродження” (Мюнхен, 1959) – головна праця Лавріненка-ученого. Її роль у розвитку української літературно-критичної думки.

Стаття „Література вітаїзму 1917 – 1933” – аналіз творчості письменників, жертв сталінських репресій. Концепція „вітаїстичного” стилю, що відтворив дух українського національного відродження 20-х рр. ХХ ст. Вияв „вітаїзму” у збірці „Сонячні кларнети” П.Тичини. „Кларнетизм” П.Тичини як особлива форма авторського світовідчуження. Концепція „вітаїзму” у М.Хвильового. „Вітаїзм” як опозиція ідеям ленінізму.

Вивчення творчості М.Куліша, О.Довженка, Остапа Вишні та ін. Дослідження драматургії М.Куліша у контексті європейського письменства. Застосування історичного методу та типологічного підходу до оцінки творчості митця. Леся Українка – творець класичної європеїзованої української драми, М.Куліш – революційної драми нового часу. Синтез різних стильових систем у творчості драматурга (романтизм, експресіонізм, імпресіонізм). Традиції європейської барокової драми (В.Шекспір, Лопе де Вега) у творчості М.Куліша. „Патетична соната” як необарокова драма.

Літературний нарис „О.Довженко”. Фільм „Земля як „прорив українського відродження”. Ю.Лавріненко про причини заборони фільму в Радянському Союзі.

Збірка критичних нарисів та есе „Зруб і парості” (1971). Ю.Лавріненко про письменників в умовах сталінського терору. Чотири виходи із ситуації: перший – капітуляція, компроміс із дияволом (П.Тичина); другий – безкомпромісність, нескореність і самогубство як протест проти тиранії й терору (М.Хвильовий); третій – нескореність і „шлях на Голгофу” (М.Куліш); четвертий – слабкість як остання зброя, симуляція божевілля (Т.Осьмачка) [1, с.215].

Особливості літературного критицизму Ю.Лавріненка. Наукова методологія ученого. Національна ідея як вихідна точка оцінки явищ літературного життя доби Розстріляного відродження.

## Літературно-критична діяльність Ю.Шевельова (Шереха)

Ю.Шевельов (Шерех) (1908 – 2001) – український вчений, лінгвіст, літературний критик. Життєвий шлях дослідника.

Ю.Шерех про форми літературної критики: „критика нагляду”, що підходить до оцінки літературних явищ з апріорно заданими настановами; „критика вгляду”, що керується розумінням авторського задуму та особливостей мистецького розвитку (стаття „Два стилі літературної критики”).

Пошуки сучасного, актуального смислу у творах української класичної літератури. Зорієнтованість на проблеми сучасності в оцінках творчості Т.Шевченка, М.Петренка, П.Куліша, І.Франка.

Стаття „Другий „Заповіт” української літератури”. Поема „Мойсей” у контексті державницьких ідей І.Франка.

Участь Ю.Шереха в дискусії стосовно завдань і ролі літератури у суспільному, національному житті. Полеміка з Ю.Лавріненком. Заперечення тези про обов’язкове служіння критики ідеології.

Концепція „національно-органічного стилю” і пошуки шляхів розвитку української еміграційної літератури. Стаття „Стилi сучасної української літератури на еміграції” як перша спроба теоретичного осмислення проблеми стилю та формування нових стильових моделей після дискусії 1925 – 1928 рр. Ідея єдиного стилю, оновлення українського письменства шляхом синтезу його найкращих надбань. Твір-зразок „національно-органічного” стилю – повість „Старший боярин” Т.Осьмачки.

Ю.Шерех про питання традицій і новаторства в українській літературі. Стаття „Троє прощань, або Що таке історія літератури”. Думка про спорідненість модерного і традиційного на основі аналізу поезій „Прощання” Ю.Тарнавського, „Прощання” О.Пчілки, „Розставання” Л.Боровиковського.

Ю.Шерех про символізм і неокласицизм. Стаття „Поезія М.Драй-Хмари” як концептуальна праця критика. Ознаки символізму у творчості М.Драй-Хмари.

Наукова методологія вченого. Роль у розвитку української літературної критики.

## Літературна критика у післявоєнний період. 60 – 80-ті рр. в історії української літературної критики

Обставини літературного життя у повоєнну епоху. Особливості розвитку літературної критики у 40 – 60-х рр. Ідеологічний тиск на літературно-критичну думку, партійна регламентація всього літературного життя в підрадянській Україні. Критерії класовості і партійності літератури. Наукова неспроможність марксистського методу в літературознавстві.

Постанова ЦК КП(б)У „Про „Нарис історії української літератури” (1946) та інші партійні постанови, спрямовані на шельмування українських письменників і митців. Кампанія проти „буржуазного націоналізму” та „космополітизму”. Насаджування псевдометоду – „соцреалізму”.

Шістдесятництво як соціокультурне явище. Нові шляхи розвитку критики. Літературно-критична діяльність І.Дзюби, І.Світличного, Є.Сверстюка, М.Коцюбинської. „Період застою” (70-ті роки).

В.Стус як літературний критик. Стаття „Феномен доби (сходження на Голгофу слави)” як літературний портрет митця – жертви „сталінізації” українського суспільства: *„У страшну добу сталінських репресій одних письменників розстріляли, других – зіслали в концтабори, третіх розтлили. Тичину репресували визнанням. Покара славою – одна з найновіших і найефективніших форм боротьби з мистецтвом”*. Аналіз творчості П.Тичини крізь призму проблеми „геній в умовах заблокованої культури”. Історичний підхід до з’ясування джерел творчості поета. Простеження шляху деградації П.Тичини, *„перетворення генія в пігмея”*.

Влучність оцінок творчості П.Тичини, образна мова статті.

### Сучасний етап розвитку критики

Методологія сучасної літературної критики в Україні. Епоха постмодернізму у критиці. Критика у доробку М.Ільницького, Т.Салиги, Є.Барана.

М.Ільницький як історик української літературної критики. Оцінка літературно-критичної діяльності Л.Білецького, Д.Донцова, М.Рудницького, М.Гнатишака, Є.-Ю.Пеленського у монографії „Критики і критерії. Літературно-критична думка в Західній Україні 20–30-х рр. ХХ ст.” (1998). М.Ільницький про критичний доробок М.Євшана (статті „Лицар критичних турнірів: Микола Євшан (Федюшка)”, „Творчість – це свобода духу: Микола Євшан – літературний критик”) та українських критиків-емігрантів („Мале літературне відродження (Українська повоєнна еміграційна критика)”, „Об’єднані словом (Українська повоєнна еміграційна критика)”).

Критичні публікації Р.Гром’яка, І.Дзюби, В.Дончика, М.Жулинського, Ю.Коваліва, Я.Поліщука, Т.Салиги. Інтерпретація творів сучасної української літератури у виданнях: „Навздогін дев’яностим” Є.Барана, „Артеграунд. Українська література істеблішмент” Я.Голобородька, „Український літературний постмодерн” Т.Гундорова, „Лісоруб у пустелі” В.Даниленка, „Сучасна українська проза” Р.Харчук.

Критика на сторінках сучасних видань: газети „Літературна Україна”, журналів „Слово і час”, „Дзвін”, „Дніпро”, „Кур’єр Кривбасу”. Рубрика „Літературна критика” у часописі „Слово і час”.

Наукові конференції „Літературна критика і критерії художності” (Київський національний університет ім. Т.Шевченка, 2008), „Спокуси і пастки літературної критики чи Криза жанру?” (Львівський національний університет ім. І.Франка, 2009), зініційовані М.Наєнком та М.Ільницьким.

Онлайн-критика. „ЛітАкцент” – веб-портал про сучасну українську та зарубіжну літературу, започаткований восени 2007 р. професором Києво-Могилянської академії В.Панченком. Оцінки українських і зарубіжних книжкових новинок сучасними літературознавцями на сайті.

## ТЕМАТИКА ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

### Практичне заняття № 1

#### **Літературно-критична діяльність М.Максимовича та М.Костомарова**

1. Концепція народності в статті М.Максимовича „О стихотворениях червонорусских”:
  - а) єдність українського народу та його мови;
  - б) критика „язичія”;
  - в) оцінка „Русалки Дністрової”;
2. Полемічна стаття М.Максимовича „Трезвон о Квиткиной „Марусе””:
  - а) заперечення принципів етнографічної критики та суб’єктивізму в літературно-критичних оцінках;
  - б) Т.Шевченко і Г.Квітка-Основ’яненко в оцінці М.Максимовича;
3. Стаття М.Костомарова „Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке”:
  - а) концепція української мови;
  - б) ідея народності та її роль у творенні літератури. Використання рідної мови – потреба часу. Фольклор як джерело народної мови.
  - в) І.Котляревський та його роль у становленні української літератури. Оцінка „Енеїди” та „Наталки Полтавки”;
  - г) майстерний аналіз творчості Г.Квітки-Основ’яненка. Гуманістична ідея, емоційність, ліризм, „*верное изображение быта*”, „*живость и естетственность характеров*”, історизм жіночих постатей;
  - г) оцінка Т.Шевченка. „Необыкновенное дарование”, народність поета („*это целый народ, говорящий устами своего поэта*”);
  - д) інші імена української літератури.
4. Романтичні засади літературного критицизму М.Максимовича та М.Костомарова (народна мова, зв’язок з фольклором, з історією України). Проблема народності як центральна у їх працях. Зародження культурно-історичного методу. Жанр оглядової статті.

### Література

1. Гром’як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця ХІХ ст.). – Тернопіль, 1999.
2. Максимович М. О стихотворениях червонорусских // Історія української літературної критики. Хрестоматія. – К., 1996. – Кн.1. – С.115-120.
3. Максимович М. Трезвон о Квиткиной „Марусе” // Там само. – С. 124-131.
4. Костомаров М. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке // Там само. – С. 194-210.
5. Костомаров М. Воспоминания о двух малярах // Там само. – С. 217-224.
6. Федченко П. Михайло Максимович // Історія української літературної критики. – К., 1988.
7. Яценко М. Микола Костомаров // Історія української літературної критики. – К., 1988.

## Практичне заняття № 2

### **Літературно-критична діяльність Т.Шевченка і П.Куліша**

1. Естетичні позиції Т.Шевченка, виражені в його творчості (поетичний вступ до „Гайдамаків”, триптих „Доля”, „Муза”, „Слава”, послання „Гоголю”, „Марку Вовчку”, „До Основ’яненка” та ін.).
2. Передмова до нездійсненого видання „Кобзаря” (1847):
  - а) Шевченкове розуміння проблеми народності;
  - б) засудження реакційного російського слов’янофільства, ворожого ставлення до ідеї розвитку самостійної української літератури;
  - в) оцінка творчості українських письменників з позицій народності;
  - г) етичні засади творчої діяльності.
3. Стаття П.Куліша „Об отношении малороссийской словесности к общерусской. Эпилог к „Черной раде””:
  - а) відмінність між українським та російським варіантами роману;
  - б) роль українців у збагаченні загальноросійської культури. Значення творчості М.Гоголя для зближення двох слов’янських народів та їх культур;
  - в) зміна ставлення до українського народу під впливом зацікавлення історією та фольклором України, її мовою;
  - г) значення появи Г.Квітки-Основ’яненка. Створення письменником величного образу українця. Необхідність застосування естетичних критеріїв до оцінки повістей Квітки;
  - г) єдність творчої фантазії і мови. Потреба творчості рідною мовою;
  - д) поетичний геній Т.Шевченка (утвердження ідеалу народності, національно-патріотичної ідеї, народної мови);
  - е) „Епилог” як оглядова стаття. Полемічний характер праці.
4. Проблеми розвитку української літератури в „Передньому слові до громади” (1860) П.Куліша.
5. П.Куліш як рецензент. Проблематика рецензій критика в „Основи”.
6. Значення літературно-критичної діяльності Т.Шевченка і П.Куліша.

### Література

1. Гром’як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця ХІХ ст.). – Тернопіль, 1999.
2. Шевченко Т. Передмова до нездійсненого видання „Кобзаря” 1847 р. // Історія української літературної критики. Хрестоматія. – К., 1996. – Кн.1. – С.345-347.
3. Шевченко Т. Поетичний вступ та „Передмова” (до „Гайдамаків”) // Там само. – С.344-345.
4. Куліш П. Об отношении малороссийской словесности к общерусской. Эпилог к „Черной раде” // Там само. – С. 238-255.
5. Куліш П. Взгляд на малороссийскую словесность по случаю выхода в свет книги „Народні оповідання Марка Вовчка” // Там само. – С. 294-301.
6. Куліш П. Передне слово до громади // Там само. – С. 256-263.



### Практичне заняття № 3

#### **Літературно-критична діяльність І.Франка**

1. І.Франко про завдання літературної критики („Слово про критику”, „Із секретів поетичної творчості”).
2. Проблематика і майстерність статей про Т.Шевченка („Тарас Шевченко”, „Шевченко і його „Заповіт”, „Шевченкова „Марія” та ін.).
3. Жанр літературного портрета в доробку І.Франка (статті „Леся Українка”, „Володимир Самійленко. Проба характеристики”).
4. І.Франко – майстер рецензії (рецензії на збірки П.Куліша, О.Олеся, В.Пачовського, А.Кримського, П.Карманського та ін.).
5. І.Франко-публіцист („Одвертий лист до галицької української молодіжи”).
6. Наукова методологія І.Франка-критика. Значення його літературно-критичної діяльності.

#### Література

1. Франко І. Слово про критику // Іван Франко. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1976-1986. – Т.30. – С. 214-218.
2. Франко І. Із секретів поетичної творчості // Там само. – Т.31. – С.45-119.
3. Франко І. Тарас Шевченко // Там само. – Т. 28. – С.112-122.
4. Франко І. Тарас Шевченко і його „Заповіт” // Там само. – Т.34. – С.386-390.
5. Франко І. Леся Українка // Там само. – Т.31. – С.254-274.
6. Франко І. Володимир Самійленко. Проба характеристики // Там само. – Т.37. – С. 193-204.
7. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіжи // Там само. – Т. 45. – С.401-409.
8. Франко І. [Рец.] О.Олесь. З журбою радість обнялась // Там само. – Т.37. – С.224-227.

### Практичне заняття № 4

#### **Леся Українка як літературний критик**

1. Листи Лесі Українки як своєрідний жанровий різновид літературної критики (листи до матері, до О.Кобилянської, А.Кримського, О.Маковея, І.Франка та ін.).
2. Наукова методологія Лесі Українки. Прийоми психологічної, естетичної, типологічної критики в статтях письменниці. „Малорусские писатели на Буковине” як зразок майстерної оглядової статті про творчість трьох західноукраїнських авторів.
3. Леся Українка про нові явища європейської та української літератури на межі ХІХ–ХХ ст. (на матеріалі статей „Новейшая общественная драма”,

„Винниченко”, „Заметки о новейшей польской литературе”, „Два направления в новейшей итальянской литературе”).

4. Значення літературно-критичної діяльності Лесі Українки.

### Література

1. Українка Леся. Листи до О.Маковея від 9.VI.1893 р., до І.Франка від 13-14.I.1903 р., А.Кримського від 16.XI.1905 р. // Леся Українка. Збір.тв.: У 12 т. – К., 1976-1979. – Т.10-12.
2. Українка Леся. [Винниченко] // Історія української літературної критики. Хрестоматія. – К., 1996. – Кн.1. – С.319-337.
3. Українка Леся. Два напрямки в новітній італійській літературі // Там само. – Т.8.
4. Українка Леся. Малоруські письменники на Буковині // Там само. – Т.8.
5. Українка Леся. Новітня суспільна драма // Там само. – Т.8.
6. Українка Леся. Заметки о новейшей польской литературе // Там само. – Т.8.

### Практичне заняття № 5

#### **Літературно-критична діяльність Миколи Євшана**

1. Життєвий шлях критика, що „поміняв перо на зброю”.
2. Естетичні позиції М.Євшана (за статтями „Боротьба генерацій і українська література” та „Суспільний і артистичний елемент у творчості”).
3. Стаття Євшана „Іван Франко (Нарис його літературної діяльності)”:
  - а) дві сторони психіки письменника. Творча еволюція Джеджалик – Мирон – Франко;
  - б) два видання збірки „З вершин і низин”;
  - в) „Зів’яле листя” як „факт революційний” у творчій еволюції поета.
  - г) „Мій Ізмарагд” – новий етап творчого зростання І.Франка;
  - г) найновіша доба діяльності І.Франка (після 1898 р.);
  - д) І.Франко і літературна молодь;
  - е) проза письменника 900-х рр.
  - є) поетичні збірки 900-х років і поема „Мойсей”;
  - ж) І.Франко-перекладач;
  - з) І.Франко і галицька суспільність;
  - и) стаття „Іван Франко” як майстерний зразок літературного портрета.
4. Стаття „Леся Українка” (1913):
  - а) Леся Українка і питання її „біографії”.
  - б) „Екзотичний одяг” творчих задумів письменниці.
  - в) Осмислення проблеми невірності і „логіка прометеїзму”.
  - г) Твори Лесі Українки – „найсильніший вислів нової

національної душі після Шевченка”.

г) Леся Українка як „артистичний тип”, „артистичний організм”.

Основні прикмети таланту поетеси. Дар мислення символами.

д) Майстерність статті. Влучність спостережень і висновків.

Естетичні та суспільні критерії в оцінках.

7. Особливості наукової методології М.Євшана. Значення літературно-критичної діяльності дослідника.

### Література

1. Гнатюк М. Критик, що поміняв перо на зброю. Літературно-критична діяльність Миколи Євшана (Федюшки). – Львів, 1995.
2. Євшан М. Боротьба генерацій і української література // Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / Упоряд. Н.Шумило. – К., 1998.
3. Євшан М. Суспільний і артистичний елемент у творчості // Там само.
4. Євшан М. Іван Франко (Нарис його літературної діяльності) // Там само.
5. Євшан М. Леся Українка (1910) // Там само.
6. Ільницький М. Творчість – це свобода духу // Дзвін. – 1994. –№ 2-3.
7. Юсип Д. Микола Євшан. Нарис життя і творчості. – Вінниця, 1994.

### Практичне заняття № 6

#### **Літературно-критична діяльність С.Єфремова**

1. Життєвий шлях ученого.
2. С.Єфремов-публіцист („Лист без конверта”).
3. Методологічні засади літературного критицизму С.Єфремова. Критерій гармонійності таланту („Поезія всепрощення”, „Між двома душами”, „Без синтезу”, „Гармонійний талант”, „Страчене життя”).
4. С.Єфремов і модернізм („В поисках новой красоты”, „Муза гніву і зневір’я”).
5. Підсумки. С.Єфремов – майстер психобіографічного дослідження.

### Література

1. Єфремов С. Між двома душами // С.О.Єфремов. Літературно-критичні статті. – К., 1993.
2. Єфремов С. Поезія всепрощення // Там само.
3. Єфремов С. Гармонійний талант // Там само.
4. Єфремов С. Страчене життя // Там само.
5. Єфремов С. Муза гніву та зневір’я // Там само.

## Практичне заняття № 7-8

### **Літературна критика 20-х років ХХ ст. Діяльність М.Зерова**

1. Життєвий шлях М.Зерова у контексті історії Розстріляного відродження.
2. Наукова методологія критика.
3. Позиція М.Зерова у літературній дискусії 1925 – 1928 рр. Полемічний характер циклу статей „Ad fontes”.
4. Стаття „Франко-поет”. Естетичний критерій в оцінці творчості митця.
5. Проблематика статті „Марко Черемшина і галицька проза”.
6. М.Зеров про М.Рильського (стаття „Літературний шлях Максима Рильського”). Формування класичного стилю у ліриці поета.
7. Історизм у сприйнятті творів художньої літератури (статті „Поезія Олеся і спроба її нового трактування” та „Володимир Самійленко і український гумор”).
8. Виступ М.Зерова проти утилітаризму в літературі (стаття „Василь Елланський”).
9. Значення літературно-критичної діяльності М.Зерова.

### Література

1. Зеров М. Франко-поет // Зеров М. Українське письменство. – К., 2003. – С.486-515.
2. Зеров М. Леся Українка. Критико-біографічний нарис // Там само. – С.383-417.
3. Зеров М. Марко Черемшина і галицька проза // Там само. – С.474-486.
4. Зеров М. Володимир Самійленко і український гумор // Зеров М. Твори: У 2 т. – К., 1990. – Т.2.
5. Зеров М. Літературний шлях Максима Рильського // Там само.
6. Зеров М. Василь Елланський // Там само.

## Практичне заняття № 9

### **Є.Маланюк як літературний критик-есеїст**

1. Культурологічна концепція Є.Маланюка („Нариси з історії нашої культури”, поезія „Невичерпальність”).
2. Є.Маланюк про Т.Шевченка:
  - а) Особливості романтизму Т.Шевченка („Ранній Шевченко”, „До справжнього Шевченка”).
  - б) Т.Шевченко в контексті української історії та культури (стаття „Шевченко – живий”).
3. Є.Маланюк про П.Куліша (стаття „В Кулішеву річницю”).
4. І.Франко та Леся Українка в інтерпретації Є.Маланюка.
  - а) Проблема „Франко і читач” („Франко незнаний”).
  - б) Франко і Т.Шевченко („Франко як явище інтелекту”).

в) Леся Українка як „класик”, „олімпійка”, „явище національне”.

5. Особливості літературного критицизму Є.Маланюка. Есеїстичність як ознака стилю критика. Значення літературно-критичної діяльності Є.Маланюка.

### Література

1. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури // Маланюк Є. Книга спостережень. – К., 1995.
2. Маланюк Є. Ранній Шевченко // Там само.
3. Маланюк Є. До справжнього Шевченка // Там само.
4. Маланюк Є. Шевченко живий // Там само.
5. Маланюк Є. Франко незнаний // Там само.
6. Маланюк Є. До роковин Лесі Українки // Там само.
7. Маланюк Є. В Кулішеву річницю // Дивослово. – 1994. – № 8.

### Практичне заняття № 10-11

#### **Літературна критика вчених української діаспори**

1. МУР та його значення в історії української літературної критики.
2. Життєвий шлях та наукова діяльність Г.Костюка.
3. Методологія та методика аналізу в статті Г.Костюка „Світ Винниченкових образів та ідей”.
4. Життєвий шлях Ю.Лавріненка. Антологія „Розстріляне Відродження” та її роль у розвитку української літературно-критичної думки.
5. Праця Ю.Лавріненка „Література вітаїзму 1917 – 1933”.
6. Ю.Шерех як учений та літературний критик. Життєвий шлях письменника.
7. Стаття Ю.Шереха „Другий „Заповіт” української літератури”.
8. Ю.Шерех про символізм і неокласицизм (стаття „Поезія Михайла Драй-Хмари”).
9. Ю.Бойко як літературний критик. Стаття Ю.Бойка „Микола Хвильовий”.
10. Значення діяльності критиків української діаспори.

### Література

1. Баштова Н. Критик-гуманіст // Костюк Г. Літературно-мистецькі перехрестя (паралелі). – Вашингтон–Київ, 2002. – С.19-32.
2. Бойко Ю. Микола Хвильовий // Бойко Ю. Вибрані твори. – К., 1992. – С.244-267.
3. Ільницький М. Мале літературне відродження (Українська повоснна еміграційна критика) // Дивослово. – 2000. – № 4; № 11.
4. Костюк Г. Світ Винниченкових образів та ідей // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – К., 1994. – Кн. 1.

5. Лавріненко Ю. Література вітаїзму. 1917 – 1933 // Розстріляне відродження. Антологія 1917 – 1933. – К., 2002.
6. Шерех Ю. Поезія Михайла Драй-Хмари // Шерех Ю. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – К., 1994. – Кн.1.
7. Шерех Ю. Другий „Заповіт” української літератури // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – К., 1995. – Кн. 3.

### Практичне заняття № 12

#### **Літературна критика повоєнного періоду та в сучасну епоху**

1. Обставини літературного життя у повоєнну епоху. Шістдесятництво. „Період застою”.
2. Літературно-критична діяльність І.Дзюби, М.Коцюбинської, Є.Сверстюка, І.Світличного.
3. Стаття В.Стуса „Феномен доби (сходження на Голгофу слави)” як літературний портрет митця – жертви „сталінізації” українського суспільства.
4. Чільні постаті сучасної української літературної критики (М.Коцюбинська, М.Ільницький, Т.Салига, Є.Баран та ін.).
5. Методологія сучасної літературної критики в Україні. Епоха постмодернізму в критиці.
6. Сучасні періодичні видання та їх роль у розвитку літературної критики. Онлайн-критика. Портал „ЛітАкцент”, альманахові видання ресурсу.

#### Література

1. ЛітАкцент: Альманах: Сучасна література в колі твого читання. Вип.1 (3). – К., 2009; Вип.2 (4). – 2010.
2. Наєнко М. Історія українського літературознавства і критики. – К., 2010.
3. Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-ті – поч. 1970-х років). – К., 2010.
4. Самототожність письменника. До методології сучасного літературознавства. – К., 1999.
5. Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави) // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – К., 1994. – Кн. 1.
6. [www.litakcent.com.ua](http://www.litakcent.com.ua) (веб-портал критичних досліджень сучасної української та зарубіжної літератури)

## САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота з курсу „Історія української літературної критики” включає два етапи:

- I. Конспектування літературно-критичних праць у руслі навчального матеріалу (18 год).
- II. Самостійне опрацювання літературно-критичного доробку **Осипа Маковей** та **Дмитра Донцова** (6 год.).

### Завдання

1. Розкрийте особливості літературного критицизму Осипа Маковей. Охарактеризуйте наукову методологію критика. Ю.Федькович у критичному висвітленні О.Маковей (праці „Матеріали до життєписі Осипа Юрія Гординського Федьковича”, „Життєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича”). Визначте концепцію статей автора про О.Кобилянську і Т.Бордуляка.
2. Визначте роль і місце Д.Донцова у розвитку літературно-критичної думки 20–30-х рр. ХХ ст. Назвіть особливості стилю критика. Розкрийте проблематику статей „Поетка українського Рисорджименто (Леся Українка)” і „Поетка вогненних меж: Олена Теліга”.

### Література

1. Баган О. Вічний будитель нації (До 125-ї річниці від дня народження Дмитра Донцова) // Дивослово. – 2008. – № 9.
2. Донцов Д. Літературна есеїстика. – Дрогобич, 2010.
3. Ільницький М. Критика і критерії. Літературно-критична думка в Західній Україні 20–30-х рр. ХХ ст. – Львів, 1998.
4. Маковей О. Життєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича / За ред. Б.Мельничука, Л.М.Ковалець, О.В.Добржанського, К.М.Лук'янюка. – Чернівці, 2005.
5. Погребенник Ф. Осип Маковей: Критико-біографічний нарис. – К., 1960.
6. Попович О. Осип Маковей – критик та історик літератури. – Чернівці, 2001.

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

### Г. Квітка-Основ'яненко

Квітка-Основ'яненко Г. Супліка до пана іздателя // Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3 кн. / За ред. П.М.Федченка. – К., 1996. – Кн.1. – С. 74-76. (Далі – „Хрестоматія”).

### М. Максимович

1. Максимович М. О стихотворениях червонорусских // Хрестоматія. – С.115-120.
2. Максимович М. [Полемическое обозрение малороссийской словесности] // Там само. – С. 121-124;
3. Максимович М. Трезвон о Квиткиной „Марусе” // Там само. – С. 124-131.

### М.Костомаров

1. Костомаров М. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке // Хрестоматія. – С. 194-210.
2. Костомаров М. Воспоминания о двух малярах // Там само. – С. 217-224.
3. Костомаров М. Кобзарь Тараса Шевченко // Там само. – С. 224-230.

### П.Куліш

1. Куліш П. Об отношении малороссийской словесности к общерусской. Эпилог к „Черной раде” // Хрестоматія. – С. 238-255.
2. Куліш П. Взгляд на малороссийскую словесность по случаю выхода в свет книги „Народні оповідання Марка Вовчка” // Там само. – С. 294-301.
3. Куліш П. Передне слово до громади // Там само. – С. 256-263.
4. Куліш П. Характер и задача украинской критики // Там само. – С. 263-269.
5. Куліш П. Простонародность в украинской словесности // Там само. – С.269-278.
6. Куліш П. Перегляд українських книжок // Там само. – С. 310-315.

### Т.Шевченко

1. Шевченко Т. Художні твори: поетичний вступ до поеми „Гайдамаки”, „Гоголю”, „Марку Вовчку”, триптих „Доля”, „Муза”, „Слава”.
2. Шевченко Т. Передмова до нездійсненого видання „Кобзаря” 1847 р. // Хрестоматія. – С.345-347.
3. Шевченко Т. „Передмова” (до „Гайдамаків”) // Там само. – С.344-345.



### М. Драгоманов

1. Драгоманов М. Література російська, великоруська, українська і галицька // Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці: У 2 т. – К., 1970. – Т. 1. – С. 80-220.
2. Драгоманов М. Галицько-руське письменство. Передне слово до „Повістей” Осипа Федьковича // Там само. – С. 309-348.
3. Драгоманов М. Гёте и Шекспир в переводе на украинский язык // Там само. – Т. 2. – С.145.
4. Драгоманов М. Передне слово до книжки: Іван Франко. В поті чола // Там само. – С. 297-299.

### П. Грабовський

1. Грабовський П. Лист до молоді української // Грабовський П. Твори: У 2 т. – К., 1964. – Т.2. – С. 144-148.
2. Грабовський П. Дещо про творчість поетичну // Там само. – С.215-219.
3. Грабовський П. Тарас Григорьевич Шевченко // Там само. – С. 257-264.

### І. Франко

1. Франко І. Слово про критику // Іван Франко. Зібр. тв.: У 50 т. – К., 1976-1986. – Т.30. – С. 214-218.
2. Франко І. Із секретів поетичної творчості // Там само. – Т.31. – С.45-119.
3. Франко І. Тарас Шевченко // Там само. – Т. 28. – С.112-122.
4. Франко І. Тарас Шевченко і його „Заповіт” // Там само. – Т.34. – С.386-390.
5. Франко І. Леся Українка // Там само. – Т.31. – С.254-274.
6. Франко І. Володимир Самійленко. Проба характеристики // Там само. – Т.37. – С. 193-204.
7. Франко І. Одвертий лист до галицької української молоді // Там само. – Т. 45. – С.401-409.
8. Франко І. [Рец.] О.Олесь. З журбою радість обнялась // Там само. – Т.37. – С.224-227.

### О. Луцький

Луцький О. „Молода Муза” // У кн.: Голомб Л. Петро Карманський: Життя і творчість. – Ужгород, 2010. – С.219-223.

### Леся Українка

1. Українка Леся. Листи до О.Маковея від 9.VI.1893 р., до І.Франка від 13-14.I.1903 р., А.Кримського від 16.XI.1905 р. // Леся Українка. Зібр.тв.: У 12 т. – К., 1976-1979. – Т.10-12.

2. Українка Леся. Малорусские писатели на Буковине // Там само. – Т.8.
3. Українка Леся. Новейшая общественная драма // Там само. – Т.8.
4. Українка Леся. Заметки о новейшей польской литературе // Там само. – Т.8.

### М.Євшан

1. Євшан М. Боротьба генерацій і української література // Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / Упоряд. Н.Шумило. – К., 1998.
2. Євшан М. Суспільний і артистичний елемент у творчості // Там само.
3. Євшан М. Іван Франко (Нарис його літературної діяльності) // Там само.
4. Євшан М. Леся Українка (1910) // Там само.

### С.Єфремов

1. Єфремов С. Між двома душами // С.О.Єфремов. Літературно-критичні статті. – К., 1993.
2. Єфремов С. Поезія всепрощення // Там само.
3. Єфремов С. Гармонійний талант // Там само.
4. Єфремов С. Страчене життя // Там само.
5. Єфремов С. Муза гніву та зневір'я // Там само.

### М.Зеров

1. Зеров М. Франко-поет // Зеров М. Українське письменство. – К., 2003. – С.486-515.
2. Зеров М. Леся Українка. Критико-біографічний нарис // Там само. – С.383-417.
3. Зеров М. Марко Черемшина і галицька проза // Там само. – С.474-486.
4. Зеров М. Володимир Самійленко і український гумор // Зеров М. Твори: У 2 т. – К., 1990. – Т.2.
5. Зеров М. Літературний шлях Максима Рильського // Там само.
6. Зеров М. Василь Елланський // Там само.

### Є.Маланюк

1. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури // Маланюк Є. Книга спостережень. – К., 1995.
2. Маланюк Є. Ранній Шевченко // Там само.
3. Маланюк Є. До справжнього Шевченка // Там само.
4. Маланюк Є. Шевченко живий // Там само.
5. Маланюк Є. Франко незнаний // Там само.
6. Маланюк Є. До роковин Лесі Українки // Там само.
7. Маланюк Є. В Кулішеву річницю // Дивослово. – 1994. – № 8.

### **Г.Костюк**

Костюк Г. Світ Винниченкових образів та ідей // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – К., 1994. – Кн. 1.

### **Ю.Лавріненко**

Лавріненко Ю. Література вітаїзму. 1917 – 1933 // Розстріляне відродження. Антологія 1917 – 1933. – К., 2002.

### **Ю.Бойко**

Бойко Ю. Микола Хвильовий // Бойко Ю. Вибрані твори. – К., 1992. – С.244-267.

### **Ю.Шерех**

1. Шерех Ю. Поезія Михайла Драй-Хмари // Шерех Ю. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – К., 1994. – Кн. 1.
2. Шерех Ю. Другий „Заповіт” української літератури // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – К., 1994. – Кн. 1.

### **В.Стус**

Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави) // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – К., 1994. – Кн. 1. (або повне видання праці: Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави). – К., 1993)

## ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Хто був першим українським професійним критиком?
  - а) П.Грабовський
  - б) Є.Маланюк
  - в) П.Куліш
  - г) М.Максимович
  - д) Ю.Лавріненко
2. „...Критика ніколи не була керманичем для літературної творчості, а завжди шкутильгала за нею, обчислювала готові вже здобутки, пояснювала їх..., популяризувала для широкої публіки”. Чиє це висловлювання?
  - а) Т.Шевченка
  - б) П.Куліша
  - в) І.Франка
  - г) О.Маковея
  - д) В.Стефаника
3. Творчість європейських письменників Г. Д'Анунціо та Ади Негрі стала об'єктом дослідження Лесі Українки у статті:
  - а) „Заметки о новейшей польской литературе”
  - б) „Два направления в новейшей итальянской литературе”
  - в) „Новейшая общественная драма”
  - г) „Винниченко”
  - д) „Утопія в белетристиці”
4. Хто автор полемічної статті „Трезвон о Квиткиной „Марусе””?
  - а) М.Максимович
  - б) Т.Шевченко
  - в) П.Куліш
  - г) І.Франко
  - д) Леся Українка
5. За жанром стаття І.Франка „Леся Українка” – це
  - а) літературний огляд
  - б) рецензія
  - в) вступна стаття
  - г) літературний портрет
  - д) відгук
6. У статті „Трезвон о Квиткиной „Марусе” М.Максимович полемізує з
  - а) М.Костомаровим
  - б) І.Срезневським
  - в) Г.Квіткою-Основ'яненком
  - г) П.Кулішем
  - д) Т.Шевченком
7. Творчість яких західноукраїнських письменників є об'єктом дослідження у статті Лесі Українки „Малорусские писатели на Буковине”?
  - а) М.Шашкевича, Я.Головацького, І.Вагилевича

- б) І.Франка, О.Маковея, М.Павлика  
 в) І.Франка, Т.Бордуляка, В.Стефаника  
 г) О.Кобилянської, В.Стефаника, Л.Мартовича  
 д) О.-Ю.Федьковича, О.Кобилянської, В.Стефаника
8. У статті „О стихотворениях червонорусских” М.Максимович аналізує діяльність
- а) Харківської школи романтиків  
 б) „Руської трійці”  
 в) Т.Шевченка  
 г) М.Костомарова  
 д) Кирило-Мефодіївського братства
9. *„Найвищі ідеї, найрадикальніші думки його доби зливаються в Шевченковій поезії нероздільно з народним змістом. Він є немов великий факел з українського воску, що світиться найяснішим і найчистішим вогнем європейського поступу, факел, що освітлює весь новітній розвиток української літератури”.* Це твердження І.Франко висловив у статті:
- а) „Темне царство”  
 б) „Тарас Шевченко”  
 в) „Шевченкова „Марія”  
 г) „Тарас Шевченко і його „Заповіт”  
 д) „Із секретів поетичної творчості”
10. Хто з діаспорних критиків заклав основи наукового винниченкознавства?
- а) Ю.Лавріненко  
 б) Є.Маланюк  
 в) Ю.Бойко  
 г) Г.Костюк  
 д) Ю.Шерех
11. М.Максимович був упорядником та автором передмови до видання
- а) „Ластівка”  
 б) „Утренняя звезда”  
 в) „Сніп”  
 г) „Малоросийские песни”  
 д) „Кобзар”
12. Про Лесю Українку як „артистичний тип”, „артистичний організм”, про її „дар мислення символами” писав критик
- а) І.Франко  
 б) М.Євшан  
 в) Є.Маланюк  
 г) Ю.Шерех  
 д) В.Стус
13. Хто з українських учених викрив злочинні дії російського уряду в брошурі „Українська література, заборонена урядом російським” (1878)?
- а) Є.Маланюк  
 б) М.Драгоманов

- в) І.Франко  
г) М.Зеров  
д) Леся Українка
14. Дар „ліричного квітування” М.Зеров помітив у
- а) Леся Мартовича  
б) П.Куліша  
в) І.Франка  
г) М.Черемшини  
д) В.Стефаника
15. Висловом „без синтезу” С.Єфремов характеризував творчість
- а) Т.Шевченка  
б) П.Куліша  
в) І.Франка  
г) О.Маковея  
д) В.Стефаника
16. Автором праць „Слов’янська міфологія”, „Дві руські народності” є
- а) Є.Маланюк  
б) М.Максимович  
в) І.Франко  
г) М.Зеров  
д) М.Костомаров
17. Хто з критиків, здійснивши огляд творчості І.Котляревського, Г.Квітки-Основ’яненка, Є.Гребінки, А.Метлинського, раннього Т.Шевченка, прийшов до таких висновків: *„Литература, считающая в себе такие творения, не может быть ничтожною: при малом количестве своих произведений она счастлива, если может похвалиться такими, в которых видно ... истинное изображение своего, родного, со всем отпечатком национального характера...”*:
- а) П.Куліш  
б) С.Єфремов  
в) Т.Шевченко  
г) М.Костомаров  
д) М.Максимович
18. Автором статей „Ранній Шевченко”, „До справжнього Шевченка” є
- а) Є.Маланюк  
б) Ю.Лавріненко  
в) І.Франко  
г) М.Зеров  
д) Ю.Шерех
19. Хто автор висловлювання: *„Щоб знати людей, то треба пожити з ними. А щоб їх списувати, то треба самому стати чоловіком, а не марнотрателем чорнила і паперу”*?
- а) П.Куліш  
б) С.Єфремов  
в) Т.Шевченко

- г) Є.Маланюк  
д) М.Максимович
20. У статті „Винниченко” Леся Українка назвала письменника представником:
- а) новоромантизму  
б) імпресіонізму  
в) реалізму  
г) символізму  
д) експресіонізму
21. З яким журналом початку ХХ ст. пов’язана літературно-критична діяльність М.Євшана?
- а) „Киевская старина”  
б) „Зоря”  
в) „Дзвін”  
г) „Житє і слово”  
д) „Українська хата”
22. Вимога шукати в творах письменника *„певної освіти загальнолюдської, тверезого цілокупного світогляду громадського і потрібного розуміння ваги та цілей діяльності поетичної”* належить
- а) П.Кулішу  
б) Т.Шевченку  
в) М.Драгоманову  
г) П.Грабовському  
д) І.Франку
23. Про кого з українських письменників М.Костомаров писав: *„Это целый народ, говорящий устами своего поэта”*:
- а) про Т.Шевченка  
б) про П.Куліша  
в) про Г.Квітку-Основ’яненка  
г) про О.Афанасьєва-Чужбинського  
д) про А.Метлинського
24. Хто автор статей „Поезія всепрощення”, „Між двома душами”, „Без синтезу”, „Гармонійний талант”?
- а) І.Франко  
б) М.Драгоманов  
в) С.Єфремов  
г) Ю.Шерех  
д) Є.Маланюк
25. Федькович *„почав малювати життя гуцульського селянина так, як Тургенєв – великоруського, Квітка і Марко Вовчок – українського, Ауербах – німецького, Жорж Санд – французького”*. Хто автор цього висловлювання?
- а) І.Франко  
б) Леся Українка  
в) С.Єфремов

- г) Ю.Шерех  
д) М.Драгоманов
- 26.Хто був автором визначення етапів творчої еволюції письменника „Джеджалик – Мирон – Франко”?
- а) М.Драгоманов  
б) М.Євшан  
в) М.Зеров  
г) Ю.Бойко  
д) Є.Маланюк
- 27.Критичні виступи М.Максимовича, М.Костомарова є зразками
- а) реалістичної критики  
б) критики доби модернізму  
в) романтичної критики  
г) народницької критики  
д) критики 20 – 30-х рр. ХХ ст.
- 28.Кому належить визначення: завдання критика – *„мову чуття перекласти на мову розуму”*?
- а) І.Франкові  
б) М.Драгоманову  
в) С.Єфремову  
г) Ю.Шереху  
д) Є.Маланюкові
- 29.Лесю Українку як „класика”, „олімпійку”, „явище національне” характеризував
- а) М.Зеров  
б) М.Євшан  
в) Є.Маланюк  
г) Ю.Шерех  
д) Ю.Лавріненко
- 30.Автором концепції „національно-органічного стилю” в українській літературі є
- а) Ю.Бойко  
б) Є.Маланюк  
в) Ю.Лавріненко  
г) Ю.Шерех  
д) Г.Костюк
- 31.Куліш – *„то була передусім Велика Пристрасть”*. Куліш – культурник, але не аполітичний, а політично свідомий. Куліш – державник. Такі тези у статті „В Кулішеву річницю” висловив:
- а) Ю.Бойко  
б) М.Євшан  
в) Ю.Лавріненко  
г) І.Франко  
д) Є.Маланюк



32. Хто з названих критиків НЕ належить до українських учених-емігрантів:
- а) Ю.Бойко
  - б) М.Євшан
  - в) Ю.Лавріненко
  - г) Ю.Шерех
  - д) Г.Костюк
33. Про Лесю Українку як „поетку українського рісорджіменту” писав
- а) Ю.Бойко
  - б) Є.Маланюк
  - в) І.Франко
  - г) Ю.Шерех
  - д) Д.Донцов
34. Автором ґрунтовних досліджень „Матеріали до життєписі Осипа Юрія Гординського Федьковича”, „Життєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича” є
- а) Леся Українка
  - б) М.Драгоманов
  - в) О.Маковей
  - г) М.Євшан
  - д) І.Франко
35. Стаття Ю.Шереха „Другий „Заповіт” української літератури” присвячена дослідженню
- а) поеми Шевченка „Кавказ”
  - б) драматичної поеми Лесі Українки „Бояриня”
  - в) лірики О.Олеся
  - г) поеми І.Франка „Мойсей”
  - д) лірики М.Вороного
36. У статті „Феномен доби (сходження на Голгофу слави)” В.Стус аналізує творчість
- а) М.Рильського
  - б) В.Сосюри
  - в) М.Зерова
  - г) М.Драй-Хмари
  - д) П.Тичини
37. Хто видав антологію „Розстріляне Відродження”?
- а) Ю.Бойко
  - б) Є.Маланюк
  - в) Ю.Лавріненко
  - г) Ю.Шерех
  - д) Г.Костюк
38. Про чії твори М.Євшан писав, що це – „найсильніший вислів нової національної душі після Шевченка”?
- а) І.Франка
  - б) Панаса Мирного
  - в) Лесі Українки

- г) В.Стефаника  
д) М.Вороного
39. Літературна критика *„мусить бути не догматичною, а аналітичною, не дедуктивною, а індуктивною. Супроти літературного твору критик не суддя, не Зевс-громовержець, а тямущий справознавець”*. Чия це думка?  
а) М.Костомарова  
б) І.Франка  
в) Лесі Українки  
г) М.Зерова  
д) Є.Маланюка
40. Хто автор статей *„Франко незнаний”* і *„Франко як явище інтелекту”*?  
а) Є.Маланюк  
б) М.Зеров  
в) М.Драй-Хмара  
г) Ю.Бойко  
д) Ю.Лавріненко
41. Розвідка *„О стихотворениях червонорусских”* М.Максимовича за жанром – це  
а) літературний портрет  
б) рецензія  
в) оглядова стаття-рецензія  
г) літературний огляд  
д) памфлет
42. Ю.Лавріненко у статті *„Література вітаїзму. 1917 – 1933”* обґрунтовує концепцію:  
а) неоромантизму  
б) неокласицизму  
в) необароко  
г) експресіонізму  
д) екзистенціалізму
43. *„Темне царство”* – це стаття І.Франка, присвячена дослідженню творчості  
а) Ю.Федьковича  
б) Т.Шевченка  
в) Марка Вовчка  
г) І.Нечуя-Левицького  
д) Панаса Мирного
44. Про кого С.Єфремов писав, що це – *„велика людина з великим серцем, яка поєднувала в собі незламну моральну силу з дитячою лагідністю і здатністю прощати”; „... єдина між поетами всіх країн і часів надзвичайно цільна людина, душа якої не знала хитань та компромісів, вірила в правду й надіялась на її перемогу в житті, особистого лиха не пам’ятаючи”*?  
а) про М.Костомарова  
б) про Т.Шевченка  
в) про Марка Вовчка  
г) про П.Куліша

- д) про Панаса Мирного
- 45.Стаття „Утопія в белетристиці”, в якій простежується розвиток жанру утопії у світовій літературі, належить:
- І.Франкові
  - О.Маковою
  - М.Драгоманову
  - М.Євшану
  - Лесі Українці
- 46.Проти утилітаризму в поезії (стаття „Василь Елланський”) виступав:
- Є.Маланюк
  - М.Зеров
  - М.Драй-Хмара
  - Ю.Бойко
  - Ю.Лавріненко
- 47.Укажіть автора поданого висловлювання: *„У страшну добу сталінських репресій одних письменників розстріляли, других – зіслали в концтабори, третіх розтлили. Тичину репресували визнанням. Покара славою – одна з найновіших і найефективніших форм боротьби з мистецтвом”:*
- Є.Маланюк
  - В.Стус
  - М.Ільницький
  - Ю.Бойко
  - Є.Баран
- 48.Відсутність боротьби поколінь в українській літературі; виступ проти „українофілів” (М.Сумцов, С.Єфремов), які нібито ототожнюють завдання літератури і публіцистики та політики, виявляють „заскоружлість думки” та утилітаризм – це основні тези статті М.Євшана:
- „Під прапором Мистецтва”
  - „ Суспільний і артистичний елемент у творчості”
  - „ Іван Франко (Нарис його літературної діяльності)”
  - „Лєся Українка”
  - „Боротьба генерацій і української література”
- 49.За Єфремовим, глибокий психолог і *„гострий аналітик життєвих явищ”*, що володіє і даром синтезу, дає *„синтетичні образи вищої краси”* – це
- Є.Маланюк
  - М.Коцюбинський
  - П.Куліш
  - А.Тесленко
  - І.Франко
- 50.У чиєму доробку значне місце займає епістолярна критика?
- І.Франка
  - О.Маковєя
  - М.Драгоманова
  - М.Євшана
  - Лесі Українки

**Комплекс контрольних питань до іспиту з курсу  
„Історія української літературної критики”**

1. Предмет і функції літературної критики.
2. Предмет і завдання курсу історії української літературної критики.
3. Методологія літературного критицизму.
4. Жанри української літературної критики.
5. Жанр рецензії в українській критиці (виступи П.Куліша, М.Драгоманова, І.Франка).
6. Особливості розвитку літературної критики в умовах національної бездержавності.
7. Зародження та форми літературного критицизму перших десятиліть ХІХ століття.
8. М.Гоголь в українській критиці.
9. Проблема народності в українській критиці першої половини ХІХ ст.
10. Полемічні виступи М.Костомарова, Т.Шевченка, П.Куліша проти шовіністичної російської критики.
11. М.Максимович як літературний критик.
12. Жанр полемічної статті в доробку М.Максимовича.
13. Літературно-критична діяльність М.Костомарова.
14. „Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке” М.Костомарова як перша оглядова стаття в українській критиці.
15. Відображення естетичних концепцій Т.Шевченка в його художній творчості.
16. Шевченкова концепція народності літератури.
17. „Передмова” Т.Шевченка до нездійсненого видання „Кобзаря” 1847 р. як зразок концептуальної статті оглядового характеру.
18. Літературно-критична діяльність П.Куліша. Науковий метод Куліша-критика.
19. Жанри і проблематика літературно-критичних праць П.Куліша.
20. Жанр оглядової статті в літературно-критичній спадщині П.Куліша.
21. Концепція розвитку української літератури в статті П.Куліша „Взгляд на малороссийскую словесность по случаю выхода в свет книги „Народні оповідання” Марка Вовчка” та „Передньому слові до громади” (альманах „Хата”).
22. Стаття П.Куліша „Об отношении малороссийской словесности к общерусской (Эпилог к „Черной раде”)”.
23. П.Грабовський як літературний критик.
24. П.Грабовський про завдання критики в статті „Дещо про творчість поетичну”.
25. П.Грабовський як публіцист („Лист до молоді української”).
26. М.Драгоманов як літературний критик та публіцист.
27. Стаття М.Драгоманова „Про галицько-руське письменство”.
28. М.Драгоманов про І.Франка.

29. Літературні дискусії 70-90-х рр. XIX ст. (листи М. Драгоманова до журналу „Друг”, полеміка І. Франка з І. Нечуєм-Левицьким, „діалоги про українську національну справу”).
30. Загальні тенденції розвитку літературної критики кінця XIX – початку XX ст.
31. Літературні дискусії початку XX ст.
32. Методологія літературно-критичних праць І. Франка.
33. Жанри літературно-критичних праць І. Франка.
34. І. Франко про методи і завдання літературної критики.
35. Стаття І. Франка „Слово про критику”.
36. „Вступні уваги про критику” в трактаті І. Франка „Із секретів поетичної творчості”.
37. І. Франко про Т. Шевченка.
38. І. Франко як майстер літературного портрета (ст. „Леся Українка”).
39. І. Франко про ідейність та тенденційність у літературі (за статтею „Леся Українка”).
40. І. Франко як майстер літературного портрета (ст. „Володимир Самійленко. Проба характеристики”).
41. Проблематика статей Лесі Українки.
42. Епістолярна критика Лесі Українки.
43. Проблеми розвитку української літератури в статті Лесі Українки „Малорусские писатели на Буковине”.
44. Концепція новоромантизму Лесі Українки.
45. Літературно-критичні концепції модерністів.
46. Життєвий шлях та літературно-критична діяльність М. Євшана.
47. Естетичні позиції та методологія М. Євшана-критика.
48. Жанр полемічної статті у літературно-критичних працях М. Євшана („Боротьба генерацій і українська література”).
49. М. Євшан про І. Франка.
50. М. Євшан про Лесю Українку.
51. Життєвий шлях і наукова та літературно-критична діяльність С. Єфремова.
52. Наукова методологія С. Єфремова.
53. С. Єфремов про Т. Шевченка і П. Куліша.
54. С. Єфремов про О. Олеся.
55. Концепція „гармонійного” та „дисгармонійного” таланту в літературно-критичній діяльності С. Єфремова.
56. С. Єфремов про М. Коцюбинського та А. Тесленка.
57. С. Єфремов і модерністи.
58. Основні тенденції розвитку літературної критики 20-30-х рр. XX ст.
59. Життєвий шлях та літературно-критична діяльність М. Зерова.
60. Наукова методологія М. Зерова. Проблематика літературно-критичних статей критика.
61. М. Зеров про І. Франка.
62. М. Зеров про В. Сосюру та М. Рильського.

63. Виступ М.Зерова проти утилітаризму в літературі (стаття „Василь Елланський”).
64. Стаття М.Зерова „Володимир Самійленко і український гумор”.
65. Літературно-критична діяльність Є.Маланюка. Есеїстичність як особливість стилю критика.
66. Є.Маланюк про Т.Шевченка.
67. Стаття Є.Маланюка „Ранній Шевченко”.
68. Стаття Є.Маланюка „Шевченко живий”.
69. Є.Маланюк про П.Куліша.
70. Є.Маланюк про І.Франка.
71. Є.Маланюк про Лесю Українку.
72. Літературно-критична та видавнича діяльність Ю.Лавріненка.
73. Стаття Ю.Лавріненка „Література вітаїзму 1917 – 1933”.
74. Значення антології Ю.Лавріненка „Розстріляне відродження”.
75. Г.Костюк як літературний критик.
76. Літературно-критична діяльність Ю.Шереха.
77. Ю.Шерех про поему І.Франка „Мойсей” як другий „Заповіт” української літератури.
78. Ю.Бойко як літературний критик.
79. В.Стус про творчість П.Тичини як феномен доби.
80. Письменники минулого (Т.Шевченко, І.Франко, Леся Українка) в оцінках сучасних критиків.

## ЛІТЕРАТУРА

### *І. Підручники, посібники*

1. Бернштейн М. Журналістика і критика // Історія української літератури: У 8 т. – К., 1969. – Т.4. – Кн.1. Література 70 – 90-х років XIX ст.
2. Історія української літературної критики. Дожовтневий період / Відпов. редактор П.М.Федченко. – К.: Наукова думка, 1988.
3. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3 кн. / За ред. П.М.Федченка. – К.: Либідь. – Кн.1., 1996; кн. 2. – 1998.
4. Історія української літературної критики: Методичні матеріали / Упоряд. І.Михайлин. – Х., 1993.
5. Гнатюк М. Теоретико-естетичні пошуки в українському літературознавстві кінця XIX – початку XX ст. // Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. / За ред. О.Гнідан. – К., 2005. – Кн.1.
6. Гром'як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця XIX ст.). – Тернопіль, 1999.
7. Наєнко М. Історія українського літературознавства і критики. Навч. посібник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2010.
8. Погребенник Ф. Критика і журналістика // Історія української літератури: У 8 т. – К., 1968. – Т.5. Література початку XX ст.
9. Українська літературознавча думка в Галичині за 150 років: Хрестоматія / Л.Т.Сеник (Ред.). – Львів, 2002. – Т.1, 2.
10. Хропко П. Становлення нової української літератури в контексті національного відродження. Літературно-критична і теоретична думка // Історія української літератури. Перші десятиріччя XIX століття: Підручник. – К., 1992.
11. Яценко М. Література перших десятиріч XIX ст. // Історія української літератури XIX ст.: У 2 кн. / За ред. М.Жулинського. – К., 2005. – Кн.1.

### *ІІ. Монографії, статті*

1. Баган О. Вічний будитель нації (До 125-ї річниці від дня народження Дмитра Донцова) // Дивослово. – 2008. – № 9.
2. Баган О. Місія неокласики (До історії формування естетичної концепції Миколи Зерова) // Зеров М. Українське письменство XIX віку. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті. – Дрогобич, 2007.
3. Бартко О. М. Шаповал та інші критики в „Українській хаті” // Слово і час. – 1997. – № 5-6. – С.30-36.
4. Баштова Н. Критик-гуманіст // Костюк Г. Літературно-мистецькі перехрестя (паралелі). – Вашингтон–Київ, 2002. – С.19-32.
5. Баштова Н. Національна ідентичність та „пролетарське” перетворення дійсності (критична діяльність Г.Костюка доєміграційного періоду) // Слово і час. – 2002. – № 2. – С.70-75.

6. Баштова Н. Одержимий літературою (Григорій Костюк) // Слово і час. – 2002. – № 10.
7. Б.Грінченко – М.Драгоманов. Діалоги про українську національну справу. – К., 1994.
8. Бернштейн М. Журнал „Основа” і український літературний процес кінця 50 – 60-х років XIX ст. – К., 1959.
9. Бернштейн М. Українська літературна критика 50–70-х рр. XIX ст. – К., 1959.
10. Білецький Л. Основи української літературно-наукової критики. – К., 1998.
11. Білецький Л. Основи української літературної критики // Українська літературознавча думка в Галичині за 150 років. Хрестоматія. Т.2. – Львів, 2002. – С.149-157.
12. Бойко Ю. Літературознавча та літературно-критична методологія Сергія Єфремова // Юрій Бойко. Вибрані праці. – К., 1992. – С.182-203.
13. Бурлака Г. Літературно-критична спадщина Михайла Грушевського: джерелознавчі знахідки // Слово і час. – 2008. – № 6.
14. Бурлака Г. Співпраця Михайла Грушевського та Осипа Маковея в перші роки видання „Літературно-наукового вісника” // Слово і час. – 2004. – № 5.
15. Буторіна Н. Український аспект літературознавчих студій Миколи Костомарова // Дивослово. – 2005. – № 7.
16. Брайчевський М. В.П.Петров – учений-універсал // Слово і час. – 2002. – №10.
17. Брюгген В. Близький берег долі: Літературна критика. – К., 1981.
18. Брюховецький В. Микола Зеров. Літературно-критичний нарис. – К., 1990.
19. Брюховецький В. Силоне поле критики: Літературно-критичні статті. – К., 1984.
20. Брюховецький В. Специфіка і функції літературно-критичної діяльності. – К., 1986.
21. Відоняк Н. Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко і часопис „Основа” // Дивослово. – 2004. – № 12.
22. Владимірова В. За суворим критерієм „народного духу” (давня і нова українська література в оцінці Пантелеймона Куліша) // Слово і час. – 2000. – № 12.
23. Войтюк А. Літературознавчі концепції Івана Франка. – Львів, 1981.
24. Волосова О. Концепція національно-органічних стилів Ю.Шереха (Шевельова) // Вісник Харківського університету. – 1999. – № 426.
25. Галич О. Літературознавчі студії Григорія Костюка доби еміграції // Сучасний погляд на літературу. Науковий збірник. Пам’яті академіка Петра Хропка. – К., 2004.
26. Гнатюк М. Іван Франко і проблеми теорії літератури. Навч. посібник. – К., 2011.



- 27.Гнатюк М. Критик, що поміняв перо на зброю. Літературно-критична діяльність Миколи Євшана (Федюшки). – Львів, 1995.
- 28.Гнатюк М.І. Літературознавчі концепції в Україні II пол. XIX – початку XX ст. – Львів, 2002.
- 29.Гнатюк М. Теоретико-естетичні пошуки в українському літературознавстві кінця XIX – початку XX ст. // Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. / За ред. О.Гнідан. – К., 2005. – Кн.1.
- 30.Гнідан О. Сергій Олександрович Єфремов // Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. / За ред. О.Гнідан. – К., 2005. – Кн.1.
- 31.Голобородько Я. Інтелектуальні портали Михайла Драгоманова // Слово і час. – 2011. – № 9.
- 32.Гординський Я. Праці про історію післявоєнної літературної критики // Українська літературознавча думка в Галичині за 150 років. Хрестоматія. Т.2. – Львів, 2002. – С.65-73.
- 33.Державин В. Література і літературознавство. Вибрані теоретичні та літературно-критичні праці. – Івано-Франківськ, 2005.
- 34.Донцов Д. Два антагоністи (П.Куліш і Т.Шевченко) // Дивослово. – 2006. – № 4.
- 35.Донцов Д. Літературна есеїстика. – Дрогобич, 2009.
- 36.Дорошенко І. Іван Франко – літературний критик. – Львів, 1966.
- 37.Дорошенко І. Франко-критик і естопсихологія // Українське літературознавство. – 1966. – № 1.
- 38.Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці: У 2-х тт. – К., 1970.
- 39.Драй-Хмара М. Літературно-наукова спадщина. – К., 2002.
- 40.Дунай П. Аналітична модель критичної рецепції Андрія Ніковського у розвідці „Екзотичність сюжета і драматизм у творах Лесі Українки” // Леся Українка і сучасність: Зб. наук. праць. – Луцьк, 2006. – Т.ІІІ.
- 41.Енциклопедія постмодернізму. – К., 2003.
- 42.Єфремов С. Максимович в історії української самосвідомості // С.О.Єфремов. Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С.318-321.
- 43.Єфремов С. Літературно-критичні статті. – К., 1993.
- 44.Жулинський М. Літописець „несамовитої доби” // Костюк Г. Літературно-мистецькі перехрестя (паралелі). – Вашингтон–Київ, 2002. – С.5-18.
- 45.Жулинський М. Юрій Лавріненко: творення сили національного відродження // Слово і час. – 2005. – № 12. – С.3-8.
- 46.Загоруйко Н. Літературознавча концепція Івана Світличного та літературна критика (на матеріалі епістолярної спадщини дисидента) // Слово і час. – 2012. – № 5.
- 47.Зборовська Н. Літературний процес і завдання критики // Слово і час. – 2004. – № 4.
- 48.Іванишин П. Критика і метакритика як осмислення літературності. – К., 2012.

49. Іван Франко у критиці: західноукраїнська рецепція 20 – 30-х років ХХ ст. – Львів, 2010.
50. Івашко В. Микола Зеров і літературна дискусія (1925–1928) // Слово і час. – 1990. – № 4. – С.18-27.
51. Івашків В. Художня, літературознавча і фольклористична парадигма ранньої творчості Пантелеймона Куліша. – Львів, 2009.
52. Ільницький М. Критика і критерії. Літературно-критична думка в Західній Україні 20–30-х рр. ХХ ст. – Львів, 1998.
53. Ільницький М. Еміграційне шевченкознавство // Слово і час. – 2012. – № 4.
54. Ільницький М. Лицар критичних турнірів: Микола Євшан (Федюшка) // Слово і час. – 1995. – № 7. – С.11-12.
55. Ільницький М. Лицарський турнір за літературу (Сучасний коментар до полеміки між С. Єфремовим та М. Євшаном) // Дивослово. – 2003. – № 9.
56. Ільницький М. Мале літературне відродження (Українська повоєнна еміграційна критика) // Дивослово. – 2000. – № 4.
57. Ільницький М. Об'єднані словом (Українська повоєнна еміграційна критика) // Дивослово. – 2000. – № 11.
58. Ільницький М. Творчість – це свобода духу: Микола Євшан – літературний критик // Дзвін. – 1994. – № 2-3. – С.152-160.
59. Квіт С. Наш Драгоманов // Дивослово. – 2001. – № 10.
60. Київські неокласики / Упор. Віра Агеєва. – К., 2003.
61. Ключек Г. Трактат Івана Франка „Із секретів поетичної творчості” як предтеча української рецептивної поетики // Слово і час. – 2007. – № 4. – С.39-45.
62. Ковалів Ю. І. Літературна дискусія 1925–1928 рр. – К., 1990.
63. Козак С. Михайло Максимович – основоположник романтизму в Україні // Слово і час. – 2004. – № 9.
64. Козачок Я. Українська ідея: з вузької стежки на широку дорогу (Художня і науково-публіцистична творчість Миколи Костомарова): Монографія. – К., 2004.
65. Костомаров М. Слов'янська міфологія. Вибрані праці з фольклористики і літературознавства. – К., 1994.
66. Костюк Г. Літературно-мистецькі перехрестя (паралелі). – Вашингтон–Київ, 2002.
67. Кузьменко В. Епістолярна критика Лесі Українки // Леся Українка і сучасність. Збірник наук.праць. – Луцьк, 2003. – С.15-20.
68. Куца О. Іван Франко проти теорії літератури „для домашнього вжитку” // Українське літературознавство. – 1990. – Вип.56.
69. Куца О. Михайло Драгоманов і розвиток української літератури у другій половині ХІХ ст. – Тернопіль, 1995.
70. Кучма Н. Стан і функціонування літературної критики в Західній Україні 20 – 30-х рр. ХХ ст. – Львів, 1999.

- 71.Лещенко П. „Харьковский Демокрит” // Радянське літературознавство. – 1957. – № 4.
- 72.Ліпницька І. Духовна спадкоємність: М.Драгоманов і С.Єфремов // Дивослово. – 2008. – № 8.
- 73.ЛітАкцент: Альманах: Сучасна література в колі твого читання. Вип.1 (3). – К., 2009; Вип.2 (4). – 2010.
- 74.Літературна дефіляда. Сучасна українська критика про сучасну українську літературу. – К., 2012.
- 75.Лупейко О. З першого покоління огню (Штрихи до портрета Микити Шаповала) // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 2.
- 76.Луцій С. Юрій Лавріненко – дослідник „Розстріляного відродження” // Слово і час. – 2005. – № 5. – С.3-9.
- 77.Маковей О. Життєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича / За ред. Б.Мельничука, Л.М.Ковалець, О.В.Добржанського, К.М.Лук’янюка. – Чернівці, 2005.
- 78.Марко В. „Лісова пісня”: взаємодія цінностей // Дивослово. – 2011. – № 2.
- 79.Мельник Я. М.Грушевський і літературно-критична думка в Галичині наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст. // Михайло Грушевський і Західна Україна. – Львів, 1995.
- 80.Мицан М. Шляхи розвитку української літературної критики періоду раннього етапу українського модернізму // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 6. – С.52-55.
- 81.Мишанич О. Давня література в українській літературно-критичній та естетичній думці першої половини ХІХ ст. // Радянське літературознавство. – 1989. – № 12. – С.8-11.
- 82.Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер’єрі: Монографія. – К., 2008.
- 83.Москаленко М. Микола Зеров: доля і доробок // Зеров М. Українське письменство. – К., 2003.
- 84.Наєнко М. М.Зеров і питання неокласицизму // Слово і час. – 2008. – № 11.
- 85.Наєнко М. Сергій Єфремов і його історико-літературна концепція // Єфремов Сергій. Історія українського письменства. – Київ: Femina, 1995.
- 86.Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: Наукова монографія у 2 т. – К., 2007. – Т.1. Життя Пантелеймона Куліша. Наукова біографія. – 463 с.; Т.2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша. – 462 с.
- 87.Наш сучасник Микола Зеров. – Луцьк, 2006.
- 88.Новиченко Л. Т.Шевченко в соціально-культурній концепції М.Драгоманова // Слово і час. – 1990. – № 2. – С.3-12.
- 89.Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-ті – поч. 1970-х років). – К., 2010. Доступ до електронної версії: [www.litakcent.com](http://www.litakcent.com)

90. Одарченко П. Життя і наукова діяльність Сергія Єфремова (До 100-ліття з дня народження) // Петро Одарченко. Збірник вибраних статей. – К., 1995. – С.178-198.
91. Омельчук Л. Специфіка літературно-критичної практики Євгена Маланюка // Дивослово. – 2001. – № 6. – С.5-8.
92. Олійник О. До 90-річчя Ю.Бойка-Блохина // Слово і час. – 1999. – № 3. – С.41-43.
93. Оляндер Л. Методологічні засади критичної спадщини Лесі Українки та сучасні концепції // Леся Українка і сучасність: Зб.наук.праць. – Луцьк, 2005. – Т.2. – С.64-71.
94. Павличко С. Від „модернізму” до модерности. Теоретичний дискурс „Української хати” // Сучасність. – 1995. – № 10.
95. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1999.
96. Петров В. Діячі української культури (1930 – 1940). Жертви більшовицького терору. – К., 1992.
97. Пінчук Ю.А. Микола Іванович Костомаров. – К.: Наукова думка, 1992.
98. Поважна В. Розвиток української літературної критики у 80 – 90-х роках ХІХ століття: До проблеми критеріїв і методу. – К., 1975.
99. Погребенник Ф. Осип Маковей: Критико-біографічний нарис. – К., 1960.
100. Погребенник Ф. Українська літературно-наукова критика кінця ХІХ – поч. ХХ ст. // Радянське літературознавство. – 1989. – № 12. – С.12-16.
101. Погрібний А. Борис Грінченко в літературному русі кінця ХІХ – поч. ХХ ст. – К., 1990.
102. Поліщук Я. „Поет духовної свободи” (Тарас Шевченко в оцінці Василя Барки) // Дивослово. – 2006. – № 5.
103. Попович О. Осип Маковей – критик та історик літератури. – Чернівці, 2001.
104. Приймак Л. Михайло Павлик – літературний критик і перекладач // Дивослово. – 2004. – № 6. – С.56-59.
105. Прісовський Є. Літературно-критична й публіцистична діяльність Михайла Драгоманова // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 9.
106. Рудницький М. Від Мирного до Хвильового. Між ідеєю і формою. Що таке „Молода Муза”? – Дрогобич, 2009
107. Садова Л. Проблеми літературної критики в епістолярній спадщині І.Франка // Українське літературознавство. – Львів, 1988. – Вип.50. – С.24-31.
108. Самототожність письменника. До методології сучасного літературознавства. – К., 1999.
109. Сивокінь Г. Біографізм у методі сучасного літературознавства // Сучасність. – 1994. – № 1.
110. Сініцина А. Історико-філософські ідеї українського романтизму: (П.Куліш, М.Костомаров). – Львів, 2002.
111. Скорина Л. Юрій Бойко-Блохин // Література та літературознавство української діаспори. – Черкаси, 2005.

112. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. – Львів, 2002.
113. Соболев В. Роль Лесі Українки в оновленні літературної критики // Леся Українка і сучасність: Зб.наук.праць. – Луцьк, 2003. – Т.1. – С.10-14.
114. Соловей Е. На шляху до синтезу // Єфремов С. Літературно-критичні статті. – Київ, 1993.
115. Соловей Е. Сергій Єфремов: доля і спадщина // Єфремов Сергій. Статті. Наукові розвідки. Монографії. – Київ, 2002.
116. Соловей Е. Єфремов і Франко (До 130-х роковин Сергія Єфремова) // Слово і час. – 2006. – № 10. – С.3-7.
117. Сорока М. Еміграція та питання розвитку української літератури в літературній критиці Юрія Шереха (1945 – 1956) // Слово і час. – 2003. – № 1. – С.8-14.
118. Супрун Л. Дискурсивні категорії публіцистики Сергія Єфремова. – Вінниця, 2007.
119. Сучасний погляд на літературу: Зб. наукових праць. Вип.12. – К., 2009.
120. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. – Донецьк, 2012.
121. Українські літературні альманахи і збірники ХІХ – початку ХХ ст.: Бібл. покажчик / І.З. Бойко. – К., 1967.
122. Федченко П. Літературна критика на Україні першої половини ХІХ ст. – К., 1982.
123. Федченко П. Літературно-критична думка на Україні в її зв'язках з традиціями європейської літературної критики (ХІХ ст.) // Радянське літературознавство. – 1989. – № 12. – С. 24-28.
124. Федченко П. Українські альманахи 30-х років ХІХ ст. // Радянське літературознавство. – 1967. – № 2. – С.33-45.
125. Філологічні семінари. Літературна критика і критерії художності. Вип. 12. – К., 2009.
126. Франко І. Українська альманахова література // Франко І. Збір.творів: У 50 т. – К., 1980. – Т.27.
127. Фрізман Л., Лахно С. М.А.Максимович – літератор. – Харків, 2003.
128. Юсип Д. Микола Євшан. Нарис життя і творчості. – Вінниця, 1994.
129. Шаповал Ю. Літературно-науковий вісник (1898–1932): творення державницької ідеології українства. – Львів, 2000.
130. Шерех Ю. Етюди про національне в літературах сучасності: До теорії національно-органічних стилів // Сучасність. – 1993. – № 4.
131. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя: У 3 т. – Харків, 1998.
132. Шевельов Ю. Вибрані праці: У 2 кн. – К., 2008.
133. Шкоропат Н. Г.Костюк – архіваріус літературно-мистецького доробку В.Винниченка // Слово і час. – 2000. – № 7.
134. Шумило Н. Під знаком національної самобутності: Українська художня проза і літературна критика кінця ХІХ – поч.ХХ ст. – К., 2003.

135. Я син свого народу. Наукова спадщина Михайла Максимовича (До 200-річчя з дня народження вченого): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2006.
136. Яценко М. М.І. Костомаров – фольклорист і літературознавець // Костомаров М. Слов'янська міфологія. Вибрані праці з фольклористики й літературознавства. – К., 1994. – С.5-43.
137. [www.litakcent.com.ua](http://www.litakcent.com.ua) (веб-портал критичних досліджень сучасної української та зарубіжної літератури)